

การติดตามและประเมินผลโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช
อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ประจำปี 2562

ชมพูภูคา

ฝ่ายตรวจติดตามและประเมินผลแผนงานโครงการ
กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
โทร 043236793 www.kkpao.go.th

-ก-

คำนำ

การติดตามและประเมินผลโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ประจำปี 2562 เข้าร่วมโครงการจำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนพิศาลปัญญวิทยา และโรงเรียนมัธยมหนองเขียด หลังดำเนินการ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลการติดตาม ทำให้ทราบผลสัมฤทธิ์ของโครงการว่าเป็นไปตามแผนการดำเนินงาน และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ทราบความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานโครงการ การมีส่วนร่วมของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนในการบริหารงานโครงการ ทราบถึงความก้าวหน้าและการบริหารจัดการโครงการและปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากดำเนินงานรวมทั้งแนวทางแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และสามารถใช้เป็นข้อมูลให้โรงเรียนอื่นที่จะเข้าร่วมโครงการในการร่วมสนองพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม สร้างความร่วมมือและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช และพืชต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อที่จะรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไปหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารรายงานผลการติดตามและประเมินผลฯ ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับโรงเรียนที่จะเข้าร่วมโครงการ ผู้ที่สนใจ หรือส่วนราชการหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานครั้งต่อไป

ฝ่ายตรวจติดตามและประเมินผลแผนงานโครงการ
กองแผนและงบประมาณ
องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
มิถุนายน 2562

-ข-

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
บทสรุปผู้บริหาร	ค
บทที่ 1 บทนำ	5
1.1 หลักการและเหตุผล	5
1.2 วัตถุประสงค์ของการติดตามและประเมินผลโครงการ	6
1.3 ขอบเขตการติดตามและประเมินผลโครงการ	7
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
2.1 โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	11
2.2 โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	13
2.3 บทวิเคราะห์องค์การบริหารส่วนจังหวัด	18
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	20
2.5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม	27
บทที่ 3 การติดตามและประเมินผล	32
3.1 ประชากร	32
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามและประเมินผล	32
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	32
3.4 ระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล	32
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	32
3.6 การนำเสนอ	33
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	34
4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	34
4.2 ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินโครงการ (ระดับความพึงพอใจ)	36
4.3 การมีส่วนร่วมในการบริหารงานโครงการ (ระดับการมีส่วนร่วม)	38

/หน้า-ข-(ต่อ)...

-ข-

บทที่ 5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	40
5.1 สรุปผลการติดตามและประเมินผล	40
5.2 อภิปรายผลการติดตามและประเมินผล	41
5.3 ข้อเสนอแนะจากการติดตามและประเมินผล	42

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ภาพกิจกรรม

แบบสอบถาม

-ค-

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ประจำปี 2562 โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ได้มีความศรัทธาในพระราชดำริที่ทรงทำเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนชาวไทยและเป็นการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ในการคุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงได้เข้าร่วมโครงการ โดยกำหนดพื้นที่ดำเนินการโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เพื่อสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชให้กับนักเรียน รวมทั้งเก็บรวบรวมพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่มีอยู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พันธุกรรมพืชของนักเรียน และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งในการดำเนินการต้องมีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการ เพื่อทราบผลสัมฤทธิ์ของโครงการว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด เป็นไปแผนการดำเนินงานและเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ กองแผนและงบประมาณ โดยฝ่ายตรวจติดตามและประเมินผลแผนงานโครงการ จึงได้ทำการติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการจากโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนพิศาลปัญญานววิทยา และโรงเรียนมัธยมหนองเขียดประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน จำนวน 200 คน เป็นการติดตามหลังการดำเนินงาน โดยจัดทำแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจต่อผลการดำเนินโครงการและการมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการ โดยการแจกข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน โรงเรียนละ 100 ชุด รวมเป็น 200 ชุด (ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 184 ชุด) ซึ่งผลการประเมินความพึงพอใจตามหัวข้อการดำเนินงานโครงการและการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ มีดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน ทั้งหมด 184 คน ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 58.70) อายุต่ำกว่า 20 ปี (ร้อยละ 77.17) สถานภาพ นักเรียน (ร้อยละ 77.17) ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 46.20) ไม่ทราบว่าโครงการนี้เริ่มพ.ศ.อะไร (ร้อยละ 71.74)

2. ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงาน (ระดับความพึงพอใจ)

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน มีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.29$, $S.D.= 0.68$) โรงเรียนมีนโยบายน้อมนำพระราชดำริฯ การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช มาขับเคลื่อนบูรณาการในสถานศึกษา อยู่ในระดับความพึงพอใจมากเป็นอันดับ 1 ($\bar{x} = 4.41$, $S.D.= 0.59$) โรงเรียนมีการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล โดยยึดหลักความเป็นธรรม ความเสมอภาคในการปฏิบัติงานและมีคุณธรรม ทำในสิ่งที่ถูกต้องมากเป็นอันดับ 2 ($\bar{x} = 4.38$, $S.D.= 0.63$) โรงเรียนมีการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ มากเป็นอันดับ 3 ($\bar{x} = 4.34$, $S.D.= 0.60$) และโรงเรียนสนับสนุนให้มีการติดตามผลดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติงานประจำปี ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ของสถานศึกษา มากเป็นอันดับสุดท้าย ($\bar{x} = 4.21$, $S.D.= 0.72$)

3. การมีส่วนร่วมในด้านการบริหารงานโครงการ (ระดับการมีส่วนร่วม)

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน มีส่วนร่วมในการบริหารงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.30$, $S.D. = 0.68$) การเปิดโอกาสให้ครู บุคลากรและนักเรียนมีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรม ระดับการมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับ 1 ($\bar{x} = 4.43$, $S.D. = 0.59$) มีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้ครู บุคลากรและนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ/กิจกรรม ระดับการมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับ 2 ($\bar{x} = 4.42$, $S.D. = 0.68$) มีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม ระดับการมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับ 3 ($\bar{x} = 4.29$, $S.D. = 0.69$) และโครงการนี้คุ้มค่ากับงบประมาณที่ได้รับ ระดับการมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับสุดท้าย ($\bar{x} = 4.21$, $S.D. = 0.72$)

จากการติดตามและประเมินผลโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นพบว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนมีระดับความพึงพอใจมาก โดยส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากการเข้าร่วมโครงการมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีความศรัทธาในโครงการพระราชดำริ และเป็นกิจกรรมนันทนาการอีกรูปแบบหนึ่ง ที่โรงเรียนจะได้สร้างการมีส่วนร่วมของครูและนักเรียนในโรงเรียนให้มีความสนใจในเรื่องของพันธุ์พืช โดยเฉพาะพันธุ์พืชที่มีอยู่ในท้องถิ่น ประโยชน์ของพันธุ์พืชต่าง ๆ ว่าสามารถนำมาใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ มากมาย ทั้งเป็นยารักษาโรค ให้ร่มเงา ฯลฯ และยังสามารถนำความรู้ได้รับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียนและผู้ปกครองกับผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้โรงเรียนเป็นแหล่งข้อมูลพืชพรรณและภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียนมีการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนมีการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์และการทำงานเป็นทีม เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งการเข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้จากสถานที่จริงได้เรียนรู้ถึงวิธีการเก็บรักษาพันธุ์พืชต่าง ๆ ได้รู้จักพืชและประโยชน์ของพืชเพิ่มมากขึ้น จึงเป็นเหตุให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับความพึงพอใจมาก

4. ข้อเสนอแนะจากการติดตามและประเมินผล

จากการติดตามและประเมินผลโครงการในครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ที่จะประสงค์เข้าร่วมโครงการ ดังนี้

1. โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ควรให้มีการจัดการเรียนการสอนทั้งในท้องถิ่นและนอกห้องเรียน มีการทดลองพันธุ์พืชต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการเรียนทฤษฎี ซึ่งจะทำให้เด็กนักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ปฏิบัติจริงในการอนุรักษ์พันธุ์พืช พรรณพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นและรู้จักวิธีการจำแนก จัดทำทะเบียนพืชต่าง ๆ ได้ดี รวมทั้งมีความสนใจในการเรียนรู้พรรณพืชที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น

2. การนำประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ มาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการเรียนรู้ สร้างความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินการโครงการ การให้ความรู้กับนักเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่เหมาะสมกับระดับวุฒิภาวะของนักเรียน จึงจะเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมกับโครงการและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

3. การมีส่วนร่วมการดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ ของโรงเรียนควรสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ ปราชญ์ชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการและระดมความคิดเห็น เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นรูปธรรมมากขึ้น

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ทรงมีสายพระเนตรกว้าง และยาวไกล ทรงเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ในปี พ.ศ. 2503 ทรงอนุรักษ์ต้นยางนา ปี พ.ศ. 2504 ทรงให้นำพรรณไม้จากภูมิภาคต่างๆ มาปลูกไว้ในสวนจิตรลดา เพื่อเป็นแหล่งศึกษา และทรงมีโครงการพระราชดำริที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากร พัฒนาแหล่งน้ำ การพัฒนาและการอนุรักษ์ดิน อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อันเป็นการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงสืบทอดพระราชปณิธาน ทรงมีพระราชดำริให้ดำเนินการอนุรักษ์พืชพรรณของประเทศ โดยพระราชทานให้โครงการสวนพระองค์ฯ สวนจิตรลดา เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งธนาคารพืชพรรณขึ้นในปี พ.ศ. 2536 และดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาในสถานการณ์ปัจจุบัน ทั่วโลกเล็งเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังถูกคุกคามในหลายลักษณะ เช่น การเพิ่มจำนวนประชากรมนุษย์ที่มีแนวโน้มสูงขึ้นส่งผลให้ความต้องการใช้ทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น ทั้งอาหาร ที่อยู่อาศัย พลังงาน และยารักษาโรค ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ที่สามารถส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้ทั้งสิ้น ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ กล่าวคือ มีความหลากหลาย ในระบบนิเวศ ความหลากหลายในชนิดพันธุ์ และความหลากหลายทางพันธุกรรม ตัวอย่างเช่น มีพืชพรรณ ที่ศึกษาไม่ต่ำกว่า 20,000 ชนิด แบ่งเป็นเห็ดรามากกว่า 1,200 ชนิด ไลเคนส์ มากกว่า 300 ชนิด เฟิร์น 633 ชนิด พืชที่มีท่อลำเลียงมากกว่า 10,000 ชนิด และกล้วยไม้มากกว่า 1,000 ชนิด ซึ่งพบเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น (ข้อมูลจาก อพ.สธ.) สิ่งเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยควรตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องการคุ้มครองและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพให้มีประสิทธิภาพและอย่างยั่งยืน

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) เป็นโครงการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสืบสานพระราชปณิธานการอนุรักษ์ทรัพยากรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงให้ความสำคัญและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของพันธุกรรมพืชต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย ก่อให้เกิดกิจกรรมเพื่อให้การร่วมคิด ร่วมปฏิบัติที่นำผลประโยชน์มาถึงประชาชนชาวไทย โดยมีกิจกรรมหลักอยู่ 8 กิจกรรมดังนี้ (1) การปกป้องพันธุกรรมพืช (2) การสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช (3) การปลูกรักษาพันธุกรรมพืช (4) การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช (5) ศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช (6) การวางแผนพัฒนาพันธุกรรมพืช (7) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (8) การดำเนินงานพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ขอพระราชทานราชานุญาตเข้าร่วมสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยการส่งเสริมสนับสนุนและสร้างกระบวนการความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่น ทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อที่จะรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไปซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ในการดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาตรา 45 องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด (7) คุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อร่วมสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี และการดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานและสนับสนุนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ซึ่งมีกรอบแนวคิดและหลักการในการวางแผนที่สำคัญได้แก่ (1) การน้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (3) การสนับสนุนและส่งเสริมแนวคิดการปฏิรูปประเทศ (4) การพัฒนาสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งล้วนแต่ต้องดำเนินการภายใต้การดูแลรักษาทรัพยากรและการนำมาใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ซึ่งแนวทางในการดำเนินงานตามกรอบแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยเน้นการทำงานเข้าไปสร้างจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรตั้งแต่ในสถานศึกษาดำเนินงานในระดับท้องถิ่นในการทำฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย 3 ฐานทรัพยากร ได้แก่ ทรัพยากรชีวภาพ ทรัพยากรกายภาพ และทรัพยากรวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ในอันที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศไทย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เห็นว่าโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นโครงการที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงได้เข้าร่วมโครงการ โดยกำหนดพื้นที่ดำเนินการโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เพื่อสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชให้กับนักเรียนรวมทั้งเก็บรวบรวมพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พันธุกรรมพืชของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งในการดำเนินการต้องมีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการ เพื่อทราบผลสัมฤทธิ์ของโครงการว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดเป็นไปแผนการดำเนินงานและเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่กองแผนและงบประมาณ โดยฝ่ายตรวจติดตามและประเมินผลแผนงานโครงการ จึงได้ติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการดังกล่าว ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2548 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2561 หมวด 6 ข้อ 29 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนา ซึ่งการตรวจติดตามและประเมินผลโครงการ มีความสำคัญจะส่งผลต่อการดำเนินงานโครงการตามภารกิจขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ในการคุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารนำผลการประเมินมาวิเคราะห์และประเมินผลทราบความก้าวหน้าของดำเนินงานโครงการ ว่าเป็นไปตามแผนการดำเนินงานและเป้าหมายที่วางไว้ และทราบปัญหา อุปสรรคจากการดำเนินงานรวมทั้งสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือและแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการติดตามและประเมินผลโครงการ

1. เพื่อทราบถึงความพึงพอใจของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนที่มีผลต่อการดำเนินโครงการว่าเป็นไปวัตถุประสงค์และแผนที่วางไว้หรือไม่
2. เพื่อทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานโครงการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน
3. เพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าและการบริหารจัดการโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯของโรงเรียนในสังกัด
4. เพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯของโรงเรียนในสังกัด
5. เพื่อทราบถึงแนวทางแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

1.3 ขอบเขตการติดตามและประเมินผลโครงการ

1. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ทำการติดตามและประเมินผลโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการ การมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการโครงการว่าเป็นไปตามแผนการดำเนินงานโครงการและเป้าหมายที่วางไว้ และความก้าวหน้าของโครงการ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องต่าง ๆ และแนวทางปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และแผนที่วางไว้ของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
2. **ขอบเขตด้านประชากร** ทำการติดตามและประเมินผลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นจำนวน 200 คน
3. **ขอบเขตด้านพื้นที่** ทำการติดตามและประเมินผลโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ที่สมัครเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนพิศาลปัญญวิทยา และโรงเรียนมัธยมหนองเขียด

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความพึงพอใจของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนที่มีผลต่อการดำเนินโครงการว่าเป็นไปวัตถุประสงค์และแผนที่วางไว้หรือไม่
2. ทำให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานโครงการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน
3. ทำให้ทราบถึงความก้าวหน้าและการบริหารจัดการโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ของโรงเรียนในสังกัด
4. ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯของโรงเรียนในสังกัด
5. ทำให้ทราบถึงแนวทางแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมายถึงโครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมใด ๆ ที่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจเป็นผู้ดำเนินการเพื่อสนองพระราชดำริ ซึ่งการดำเนินการต้องผ่านขั้นตอนการกลั่นกรองจากหลายฝ่าย และเป็นโครงการส่งผลประโยชน์ให้แก่ประชาชนในส่วนต่าง ๆ ของประเทศโดยตรง โดยเฉพาะชาวชนบทที่ห่างไกล ทุรกันดารและยากจนอย่างแท้จริง โครงการเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติ การบริหารทรัพยากร อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งนอกจากจะส่งผลให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นส่วนรวมด้วย

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.)

ความเป็นมาของโครงการ

พ.ศ. 2503 ทรงพยายามปกปักยางนา

ในฤดูร้อนเกือบทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จแปรพระราชฐาน ไปประทับแรม ณ วังไกลกังวล หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในระยะแรกเสด็จ พระราชดำเนินโดยรถไฟ ต่อมาเสด็จฯ โดยรถยนต์ เมื่อเสด็จฯ ผ่านอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี สองข้างทางมีต้นยางขนาดใหญ่ขึ้นอยู่มาก ทรงมีพระราชดำริที่จะ สงวนป่าต้นยางนี้ไว้เป็นสวนสาธารณะ ด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ แต่ไม่สามารถจัดถวายได้ตามพระราชประสงค์ เพราะมีราษฎรเข้ามาทำไร่ทำสวนในบริเวณนั้นมาก จะต้องจ่ายเงินทดแทนในการหาที่ใหม่ในอัตราที่ไม่สามารถจัดได้

พ.ศ. 2504 ป่าสาธิตทดลอง

เมื่อไม่สามารถดำเนินการปกปักต้นยางนาที่อำเภอท่ายางได้ จึงทรงทดลองปลูกต้นยางเอง โดยทรงเพาะเมล็ดยางที่เก็บจากต้นยางนาในเขตอำเภอท่ายาง ในกระถางบนพระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล หัวหิน และทรงปลูกต้นยางนาเหล่านั้นในแปลงทดลองใกล้พระตำหนักเรือนต้น สวนจิตรลดา พร้อมข้าราชการบริพาร เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2504 จำนวน 1,250 ต้นแม่ต้นยางที่ทำยางสุญสิ้น แต่พันธุกรรมของยางนาเหล่านั้นยังอนุรักษ์ ไว้ได้ที่สวนจิตรลดาต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำพรรณไม้จากภาคต่างๆ ทั่วประเทศ มาปลูกในบริเวณที่ประทับสวนจิตรลดา เพื่อให้เป็นที่ศึกษาพรรณไม้ ของนิสิตนักศึกษาแทนที่จะต้องเดินทางไปทั่วประเทศ

พ.ศ. 2528 ทรงใช้เทคโนโลยีเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่ออนุรักษ์พืช

ในวันพืชมงคล วันที่ 9 พฤษภาคม 2528 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดอาคารห้องปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชที่โครงการส่วนพระองค์ฯ สวนจิตรลดา และทรงมีพระราชกระแสให้อนุรักษ์ต้นขนุนหลังพระตำหนัก ไทศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง

ความสำเร็จของการใช้วิธีการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชขยายพันธุ์ขนุนไพศาลทักษิณ นำไปสู่การขยายพันธุ์ต้นไม้มงคลที่มีลักษณะพิเศษ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพระราชวังต่าง ๆ แล้วอนุรักษ์พันธุ์ไม้อีกหลายชนิดได้แก่ พุดสวน มณฑา ยี่หุบ ที่อยู่ในพระบรมมหาราชวัง และสมอไทยในพระที่นั่งอัมพรสถานมณฑล ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีการเก็บรักษาพันธุกรรมของพืชเอกลักษณ์ใน สภาวะปลอดเชื้อในอุณหภูมิต่ำ เพื่อให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต จนทำให้เก็บรักษาเนื้อเยื่อขนุนที่อุณหภูมิ - 196 องศาเซลเซียส ในไนโตรเจนเหลว มีเนื้อเยื่อขนุนที่รอดชีวิตอยู่ได้ 23 เพอร์เซ็นต์พ.ศ. 2529 ทรงให้อนุรักษ์พันธุกรรมหวายทรงมีพระราชดำริให้อนุรักษ์ และขยายพันธุ์หวายชนิดต่าง ๆ โดยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ เพื่อเตรียมการแก้ปัญหาการขาดแคลนหวายในอนาคต หวายที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและเป็นเป้าหมาย คือหวายช้อดำ หวายน้ำผึ้ง หวายตะค้าทอง หวายหอม หวายแดง หวายโป่ง หวายกำพวน หวายงวย และหวายขี้เสี้ยนเมื่อขยายพันธุ์ได้ต้นที่สมบูรณ์ของหวายช้อดำและหวายตะค้าทองแล้ว ก็ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ทำการทดลองปลูกต้นหวาย เหล่านี้ในป่ายางนาใกล้พระตำหนักเรือนต้น สวนจิตรลดา และมีพระราชดำริให้ทดลองปลูกที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จังหวัดสกลนครอีกด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับหวายได้มีการขยายผลไปสู่ความร่วมมือระหว่างโครงการ ส่วนพระองค์ฯ สวนจิตรลดา สำนักพระราชวัง กับส่วนราชการจังหวัดตรัง จัดทำแปลงขยายพันธุ์หวายขึ้นในพื้นที่ 1,000 ไร่ ที่ตำบลปะเหลียน อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เมื่อปี พ.ศ. 2532 และได้โน้มเกล้าฯ

กลายเป็นสวนเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งนอกจากจะเป็นสถานที่อนุรักษ์พันธุ์หายากชนิดต่างๆ ของประเทศไทยแล้วยังได้ใช้เป็นสถานศึกษาวิจัยและขยายพันธุ์หายากเศรษฐกิจเพื่อให้ผลประโยชน์ถึงประชาชนอย่างกว้างขวางด้วย

พ.ศ. 2529 สวนพืชสมุนไพร

ในปี พ.ศ. 2529 นอกจากมีพระราชดำริให้มีการอนุรักษ์พันธุ์หายากแล้ว ยังได้จัดทำสวนพืชสมุนไพร ขึ้นในโครงการส่วนพระองค์ฯ สวนจิตรลดา เพื่อรวบรวมพืชสมุนไพรมาปลูกเป็นแปลงสาธิต และรวบรวมข้อมูลสรรพคุณ ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์กับทั้งให้มีการศึกษาการขยายพันธุ์พืชสมุนไพร โดยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ และเผยแพร่ความรู้ที่ได้สู่ประชาชน

มิถุนายน 2535 พระราชทานให้กับเลขาธิการพระราชวัง

เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2535 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริกับนายแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวังและผู้อำนวยการโครงการส่วนพระองค์ฯ สวนจิตรลดา ให้อนุรักษ์พืชพรรณของประเทศและดำเนินการเป็นธนาคารพืชพรรณโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ได้เริ่มดำเนินการ โดยฝ่ายวิชาการโครงการส่วนพระองค์ฯ สำหรับงบประมาณดำเนินงานนั้นสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้สนับสนุนให้กับโครงการส่วนพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยจัดสร้างธนาคารพืชพรรณขึ้นในปี 2536 สำหรับเก็บรักษาพันธุกรรมพืชที่เป็นเมล็ดและเนื้อเยื่อ และสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานทุกกิจกรรมของโครงการ พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบัน

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (อพ.สธ.-สถ.)

ความนำ

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (อพ.สธ.-สถ.) (1 ตุลาคม 2559 – 30 กันยายน 2564) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ได้รับทราบการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ที่ทรงสืบทอดงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของพันธุกรรมพืชต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย ก่อให้เกิดกิจกรรมเพื่อให้มีการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติที่นำผลประโยชน์มาถึงประชาชนชาวไทย โดยมี 8 กิจกรรมหลัก ดังนี้ (1) การปกป้องพันธุกรรมพืช (2) การสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช (3) การปลูกรักษาพันธุกรรมพืช (4) การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช (5) ศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช (6) การวางแผนพัฒนาพันธุกรรมพืช (7) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (8) การดำเนินงานพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มีความศรัทธาในพระราชดำริที่ทรงทำเพื่อผลประโยชน์แก่มหาชนชาวไทย ประกอบกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มีภารกิจในการส่งเสริมสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ขอพระราชทานราชานุญาตเข้าร่วมสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยการส่งเสริม สนับสนุนและสร้างกระบวนการความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่น ทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพ วัฒนธรรมและและภูมิปัญญา เพื่อที่จะรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

แนวทางดำเนินงานพระราชทาน

1) **การปกป้องพันธุกรรมพืช** เป็นการสำรวจทำขอบเขตพื้นที่ปกป้อง สำรวจความหลากหลายทางชีวภาพ การสำรวจและทำรหัสประจำตัวต้นของพรรณไม้ต่างๆ การศึกษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

2) **การสำรวจและเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช** เป็นการสำรวจและเก็บรวบรวมตัวอย่าง ทรัพยากรกายภาพ ทรัพยากรชีวภาพ และทรัพยากรวัฒนธรรมและภูมิปัญญา พื้นที่เป้าหมายบริเวณรัศมี 50 กิโลเมตร ของเขตพื้นที่รับผิดชอบ หรือพื้นที่ที่จะมีการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนา

3) **การปลูกรักษาพันธุกรรมพืช** เป็นการจัดตั้งสวนพฤกษศาสตร์ จากผลการสำรวจและศึกษาฐานทรัพยากรธรรมชาติต่างๆภายในเขตพื้นที่ งานขยายพันธุ์พืช งานปลูกพันธุกรรมและบันทึกผลการเจริญเติบโต งานจัดทำแผนที่พันธุกรรมและทำพิกัดต้นพันธุกรรมพืช การเก็บรักษาในรูปแบบต่างๆ

4) **การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช** เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช โดยการพัฒนาเส้นทางการศึกษาธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้ต่างๆ อาทิ ศึกษาด้านชีวภาพ ด้านโภชนาการ ด้านการขยายพันธุ์ ด้านการเพาะปลูกด้านการจำแนกสายพันธุ์

5) **ศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช** เป็นการจัดระบบการรวบรวมข้อมูลพันธุกรรมพืชในรูปแบบและสื่อต่างๆ ที่สะดวกต่อการสืบค้นและนำไปใช้ประโยชน์ ด้านการบริหารจัดการอนุรักษ์ ขยายพันธุ์ สะดวกต่อการเรียนรู้อการต่อยอดการศึกษาวิจัย เพื่อใช้ประโยชน์ด้านที่อยู่อาศัย อาหาร สมุนไพร ฯลฯ

6) **การสร้างจิตสำนึก** เป็นการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อาทิสวนพฤกษศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ งานจัดฝึกอบรม

7) การดำเนินงานเฉพาะพื้นที่

(1) การดำเนินงานบริเวณเกาะเสม็ดและเกาะช้างเคียง

(2) การก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาเกาะและทะเลไทย

8) **การบริหารจัดการและอื่นๆ** บูรณาการการทำงานที่เกี่ยวข้องกับ อพ.สธ. ของหน่วยงานต่างๆ เข้าด้วยกัน

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(สำนักงาน กปร.) ส่วนราชการที่อยู่ในบังคับบัญชาขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี จัดตั้งขึ้นเป็นส่วนราชการระดับกรม สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 กันยายนพ.ศ.2536 หน้าที่ในการดำเนินงานสนองพระราชดำริฯ ที่มีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

สวนพฤกษศาสตร์ หมายถึงแหล่งที่รวบรวมพันธุ์พืชชนิดต่าง ๆ ที่มีชีวิตจัดปลูกตามความเหมาะสมกับสภาพถิ่นอาศัยเดิม มีห้องสมุดสถานที่เก็บรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้รักษาสภาพ อาจเป็นตัวอย่างแห้งตัวอย่างดอง หรือเก็บรักษาโดยวิธีอื่น ๆ พันธุ์พืชที่ทำการเก็บรวบรวมไว้นั้น จะเป็นแหล่งข้อมูลและเผยแพร่ความรู้ นอกจากนี้สามารถใช้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโรงเรียน ที่ใช้เพื่อการเรียนรู้โดยมีพืชเป็นปัจจัยหลัก ชีวภาพอื่นเป็นปัจจัยรอง กายภาพเป็นปัจจัยเสริม และวัสดุอุปกรณ์เป็นปัจจัยประกอบ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การติดตามและประเมินผลโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปี พ.ศ. 2562 กองแผนและงบประมาณ โดยฝ่ายตรวจติดตามและประเมินผล ได้ใช้แนวคิด วิธีการดำเนินงานและงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการติดตามและประเมินผลโครงการในครั้งนี้ คือ

1. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
2. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
3. บทวิเคราะห์องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
4. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

2.1 โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ความหมายโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมายถึงโครงการ แผนงานหรือกิจกรรมใด ๆ ที่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจเป็นผู้ดำเนินการเพื่อสนองพระราชดำริ

เนื่องจากแผนงาน กิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่เคยเรียกว่า “โครงการตามพระราชดำริ” นั้นที่แท้เป็นโครงการที่ได้รับพระราชทาน พระราชดำริในเบื้องต้นเท่านั้น แต่กว่าจะถึงขั้นดำเนินการต้องผ่านขั้นตอนการกลั่นกรองจากหลายฝ่ายและบางกรณีได้ล้มเลิกไปเพราะไม่เหมาะสม จึงได้เรียกว่า “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นโครงการที่ส่งผลประโยชน์ให้แก่ประชาชนในส่วนต่างๆ ของประเทศโดยตรง โดยเฉพาะชาวชนบทที่ห่างไกลทุรกันดารและยากจนอย่างแท้จริง โครงการเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติ การบริหารทรัพยากรและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ ซึ่งนอกจากจะส่งผลให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นส่วนรวมด้วย

แต่การดำเนินงานสนองโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ผ่านมา หน่วยงานต่าง ๆ ยังมีความยุ่งยาก สับสนในการจัดทำแผนงาน โครงการ และการเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณ จึงทำให้การดำเนินงานไม่เกิดประสิทธิภาพและรวดเร็วเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีองค์กรและระบบการดำเนินงานเป็นส่วนรวมที่ชัดเจน

รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าวนี้ จึงได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2524 ซึ่งต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงใหม่เป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2534 เพื่อให้เป็นหลักการในการดำเนินงานสนองโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

หลักการของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ในการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้เป็นไปตามแนวพระราชดำริและบรรลุมิติวัตถุประสงค์ ควรจะได้ดำเนินการโดยมีหลักการสำคัญ ๆ คือ

การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

ตัวอย่างโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เน้นหลักมุ่งแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งต้องการแก้ไขอย่างรีบด่วน เช่นกรณีเขตพื้นที่อำเภอละหานทรายจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาและเป็นพื้นที่ยากจนในเขตอิทธิพลของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ที่ขบวนการพัฒนาของรัฐยังไม่ถึง ในช่วงเวลานั้น ภายหลังจากมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเข้าไปดำเนินการแล้ว ปัญหาความมั่นคงที่เคยมีอยู่ก็ลดน้อยถอยลงและหมดสิ้นไปในที่สุด แม้กระทั่งปัจจุบัน โครงการที่แก้ปัญหาเฉพาะหน้าและจะมีผลระยะยาวต่อไปคือ การแก้ไขปัญหาจราจรและการป้องกันน้ำท่วมในเขตกรุงเทพมหานครเป็นต้นการพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามลำดับความจำเป็นประหยัด ทั้งนี้เพื่อให้มีรากฐานที่มั่นคงก่อน แล้วจึงดำเนินการเพื่อความเจริญก้าวหน้าในลำดับต่อไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในลักษณะการพึ่งตนเอง ทรงใช้คำว่า “ระเบิดจากข้างใน” นั่นคือ ทำให้ชุมชน หมู่บ้าน มีความเข้มแข็งก่อนแล้ว จึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหากับชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะช่วยเหลือราษฎรตามความจำเป็นและความเหมาะสมกับสภาพ เพื่อที่ราษฎรเหล่านั้นจะสามารถพึ่งตนเองได้ และออกมาสู่สังคมภายนอกได้อย่างไม่ลำบาก การพัฒนาตามแนวพระราชดำริเพื่อการแก้ไขปัญหามันเป็นเบื้องต้นด้วยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อให้มีความเข้มแข็งที่จะมีแนวคิดในการดำรงชีวิตต่อไปแล้ว ขึ้นต่อไปการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพและสามารถ “พึ่งตนเองได้” ในที่สุด

การส่งเสริมความรู้ และเทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า ควรที่จะสร้างเสริมสิ่งที่ชาวบ้านชนบทขาดแคลน และเป็นความต้องการของชาวบ้าน ซึ่งก็คือความรู้ในการทำมาหากิน การทำการเกษตร โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ พระองค์ทรงเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ “ตัวอย่างของความสำเร็จ” มีพระราชประสงค์ที่จะให้ราษฎรในชนบทมีโอกาสได้รู้ได้เห็นถึงตัวอย่างของความสำเร็จนี้และนำไปปฏิบัติได้เองพระองค์จึงพระราชทานพระราชดำริ ให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาทดลองวิจัยและแสวงหาความรู้เทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่ราษฎร “รับได้” นำไป “ดำเนินการเองได้” และเป็นวิธีการที่ “ประหยัด” เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัย อยู่ในภูมิภาคนั้นๆ เมื่อได้ผลจากการศึกษา แล้วจึงนำไปส่งเสริมให้เกษตรกร ได้ใช้ในการประกอบอาชีพต่อไป พระองค์ทรงปรารถนาที่จะให้ตัวอย่างของความสำเร็จทั้งหลาย ได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลอย่างจริงจัง

การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นอย่างยิ่งทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมาได้เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญทำให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติกันอย่างฟุ่มเฟือยโดยมิได้มีการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายให้กลับคืนสู่สภาพเดิม จนในที่สุดทรัพยากรธรรมชาติได้เสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัดพระองค์ทรงเห็นว่า การพัฒนาเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จะมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเกษตรจึงทรงมุ่งที่จะให้มีการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศในระยะยาว พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งในการทำนุบำรุง ปรับปรุงสภาพ ของทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ที่ดิน แหล่งน้ำ และการประมง ให้อยู่ในสภาพที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอย่างมากที่สุด ดังนั้นจึงได้มีการ

ดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชต้นน้ำลำธาร โครงการพัฒนาที่ดิน โครงการพัฒนา และ รมรณรงค์การใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเน้นการอนุรักษ์ดินและน้ำ ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อจะเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อประโยชน์ในระยะยาว ซึ่งเป็น การพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง

การส่งเสริมและปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ช่วงแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (ปี 2530 - 2534) ปรากฏว่า เศรษฐกิจขยายตัวในอัตราที่สูงและรวดเร็ว โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศได้เปลี่ยนไป สู่การผลิตที่มี ภาควัตถุอุตสาหกรรม และบริการเป็นหลักมีผลทำให้สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนจากสังคมชนบท สู่ความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ความเจริญส่วนใหญ่ก็มักจะอยู่ในเมืองหลักๆ ในภูมิภาคต่างๆ และรอบกรุงเทพมหานคร ในขณะเดียวกัน ได้ ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่จะ แก้ไขปัญหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการกำจัดน้ำเสียในกรุงเทพมหานครและในเมืองหลักในต่างจังหวัดด้วย วิธีการต่างๆ เช่น การใช้ฝักตบขวาช่วยกรองความสกปรกในน้ำเสีย การใช้น้ำดีขับไล่ น้ำเสีย การใช้กังหันน้ำพัฒนา เพื่อบำบัดน้ำเสีย รวมทั้งการกำจัดขยะอย่างถูกต้อง และไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อม ทั้งในแหล่งน้ำใต้ดิน และสภาพทางอากาศด้วย เป็นต้น

2.2 โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี

ความเป็นมาของโครงการฯ

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม ราชกุมารี เป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2536 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและทำให้ตระหนักถึง ความสำคัญของพันธุกรรมพืชต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทยก่อให้เกิดกิจกรรมเพื่อให้มีการร่วมคิดร่วมปฏิบัติที่นำ ผลประโยชน์มาถึงประชาชนชาวไทยตลอดจนให้มีการจัดทำระบบข้อมูลพันธุกรรมพืช ให้แพร่หลายสามารถสื่อถึงกัน ได้ทั่วประเทศ

ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสายพระเนตรอันยาวไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งแต่เมื่อครั้งปี พ.ศ. 2503 ที่ทรงมีพระราชดำริให้อนุรักษ์ต้นยางนาและทรงให้รวบรวมพืชพันธุ์ไม้ของภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศปลูกไว้ใน สวนจิตรลดาโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ จึงเป็นโครงการที่เกิดขึ้นเพื่อสนองแนว พระราชดำริ และสืบสานพระราชปณิธานแห่งพระองค์โดยปรากฏในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ประกอบด้วยกิจกรรมปก ปักพันธุกรรมพืชในพื้นที่ป่าธรรมชาติการสำรวจรวบรวมพันธุกรรมพืชที่มีแนวโน้มว่าใกล้สูญพันธุ์อันเกิดจากการ เปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การนำพันธุ์พืชที่รวบรวมเพาะปลูกและรักษาในพื้นที่ที่เหมาะสมทางกายภาพ และ ปลอดภัยจากการรุกราน การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช โครงการศึกษาประเมินพันธุกรรมพืชในด้านต่างๆ ให้ทราบองค์ประกอบคุณสมบัติ และการใช้ประโยชน์พืชพรรณการจัดทำระบบข้อมูลพันธุกรรมพืชด้วยคอมพิวเตอร์ การวางแผนและพัฒนาพันธุกรรมพืชระยะยาว 30 - 50 ปี และกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรม พืชแก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้แก่ เยาวชน บุคคลทั่วไป ให้มีความเข้าใจตระหนักในความสำคัญเกิดความปิติ และ สำนึกที่จะร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์พืชพรรณของไทยให้คงอยู่เป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่าประจำชาติสืบไปซึ่งส่วน ใหญ่เป็นพันธุ์ไม้ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ที่เกี่ยวกับ“ปัจจัยสี่” อันเป็นพื้นฐาน หลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์จึงนับได้ว่าพันธุ์ไม้เหล่านี้มีความผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยมาช้านานนับ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปประโยชน์ที่เคยได้รับจากพรรณพืชอาจแปรไปตาม สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติความต้องการของสังคม และผู้บริโภค การสำรวจค้นคว้าและวิจัยตามหลักวิทยาการ สมัยใหม่เกี่ยวกับพฤกษศาสตร์ดังที่โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฯ ดำเนินการอยู่ใน ขณะนี้จึงสามารถทำให้คนไทยได้ทราบถึงคุณค่าประโยชน์ของพืชพรรณหลายชนิดซึ่งบางชนิดเป็นที่รู้จักแพร่หลายมีการ

นำมาใช้ประโยชน์แต่ขาดการดูแลรักษาจนปริมาณลดลงและเกือบสูญพันธุ์จากถิ่นกำเนิดพืชบางชนิดมีมาช้านาน แต่มิได้เป็นที่ลุ่มรู้ถึงคุณค่าประโยชน์จนอาจถูกละเลย หรือถูกทำลายไปอย่างน่าเสียดาย

การดำเนินงานโครงการฯ

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมปกป้องพันธุกรรมพืช

กิจกรรมปกป้องพันธุกรรมพืช มีเป้าหมายที่จะปกป้องพื้นที่ป่าธรรมชาติ นอกเขตพื้นที่รับผิดชอบของกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้แก่ ป่าในสถาบันการศึกษา ป่าในศูนย์วิจัยและสถานีทดลอง ป่าที่ประชาชนร่วมใจกันปกป้อง ซึ่งเมื่อรักษาป่าธรรมชาติไว้ก็จะรักษาพันธุกรรมดั้งเดิมในแต่ละพื้นที่ โดยมีเป้าหมายให้มีกระจายทั่วประเทศในทุกเขตพรรณพฤกษชาติ

ในการปกป้องพันธุกรรมสิ่งมีชีวิตในป่าของสถาบันการศึกษา ได้สนับสนุนให้สถาบันการศึกษาในระดับต่างๆ จัดทำโครงการปกป้องป่าของสถาบัน ทำการสำรวจ ทำรหัสประจำต้น และขึ้นทะเบียนพันธุกรรมในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น

ในการปกป้องพันธุกรรมสิ่งมีชีวิตในป่าจังหวัดส่วนราชการต่างๆ และหน่วยงานต่างๆ ได้ดูแลรักษา เช่น พื้นที่ในจังหวัดชุมพรพื้นที่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นต้น

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช

เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมในพื้นที่ที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงหรือสูญสิ้นจากการพัฒนา เช่น จากการทำอ่างเก็บน้ำ ทำถนน การพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากป่าธรรมชาติเป็นพื้นที่เกษตรกรรม หรือการทำโรงงานอุตสาหกรรม การจัดทำบ้านจัดสรร ฯลฯ ซึ่งพันธุกรรมในพื้นที่เหล่านั้นจะสูญไป การนี้ได้ส่งเจ้าหน้าที่และอาสาสมัคร ออกสำรวจเก็บรวบรวม ในรูปแบบลัด กิ่ง ต้น เป็นการดำเนินการนอกพื้นที่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ ในทุกเขตพรรณพฤกษชาติ

การสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืชและทรัพยากรต่าง ๆ ในพื้นที่ล่อแหลมต่อการสูญสิ้นพันธุกรรม เช่น เกาะต่าง ๆ ในภาคตะวันออกของประเทศไทย พื้นที่สร้างถนน โรงงาน พื้นที่จัดสรร ฯลฯ รวมทั้งการสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืชและทรัพยากรต่าง ๆ รอบพื้นที่ของหน่วยงานที่ร่วมสนองพระราชดำริฯ ในรัศมี 50 กิโลเมตร ซึ่งได้ดำเนินการในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมปลูกรักษาพันธุกรรมพืช

เป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากการสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช โดยการนำพันธุกรรมไปเพาะปลูกในพื้นที่ปลอดภัย ในศูนย์การศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ที่มีอยู่ 6 ศูนย์ทั่วประเทศ ในพื้นที่ศูนย์วิจัยและสถานีทดลองของกรมวิชาการเกษตร พื้นที่จังหวัดหรือสถาบันการศึกษาที่เข้าร่วมสนองพระราชดำริฯ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (อพ.สธ.) มีการดำเนินการรับ - ส่งพันธุกรรมพืชไปตามพื้นที่อนุรักษ์พื้นที่ของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ตามที่ต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนและฝากเพาะขยายพันธุ์ดูแลรักษาทดลองปลูกโดยเจ้าหน้าที่โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ตามศูนย์และพื้นที่ต่างๆของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช

เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการศึกษาประเมินพันธุกรรมพืช ที่สำรวจเก็บรวบรวมมาปลูกรักษาไว้ โดยมีการศึกษาประเมินในสภาพธรรมชาติ แปลงทดลอง ในด้านสัณฐานวิทยา ชีววิทยา สรีรวิทยา การปลูกเลี้ยง การเขตกรรมสำหรับในท้องปฏิบัติการศึกษาด้านโภชนาการ องค์ประกอบรังควัตถุกลืน การใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆเพื่อศึกษาคุณสมบัติคุณภาพ ในแต่ละสายต้น ในด้านการดำเนินงานวิจัยในกิจกรรมที่ 4 นี้ เป็นการดำเนินงานโดยความร่วมมือของเจ้าหน้าที่นักวิจัยของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ และหน่วยงานร่วมสนองพระราชดำริฯในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ สมเด็จพระเทพ

รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หรือนักวิจัยในชมรมคณะปฏิบัติงานวิทยาการ ในหน่วยงานที่เข้าร่วมสนองพระราชดำริ

กิจกรรมที่ 5 กิจกรรมศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช

จากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานแนวทางในการดำเนินการ เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2536 ณ สำนักงานชลประทานที่ 1 ทุ่งโฮเต็ล จังหวัดเชียงใหม่ ว่า “การทำศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช โดยมีคอมพิวเตอร์นั้น ควรให้มีโปรแกรมที่สามารถแสดงลักษณะของพืชออกมาเป็นภาพสีได้ เพื่อสะดวกในการอ้างอิงค้นคว้า”

จะเห็นได้ว่าในขณะนั้น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางการจัดการภาพนั้น ยังทำได้ลำบาก โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ได้จัดตั้งศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช สวนจิตรลดา และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯเปิดอาคารธนาคารข้อมูลพันธุกรรมพืช ในวันพืชมงคล พ.ศ. 2537 โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ กับกรมป่าไม้ ได้จัดทำฐานข้อมูลพรรณไม้แห้ง และให้ดำเนินการทำฐานข้อมูลพรรณไม้แห้ง บันทึกตัวอย่างพรรณไม้แห้งบันทึกลงแผ่น Photo CD และเมื่อแล้วเสร็จให้ทำสำเนาให้หน่วยงานนั้น ๆ ทำการกำหนดหมายเลขตัวอย่างที่ทำการถ่ายภาพเป็นสไลด์ โดยเจ้าหน้าที่ของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ การล้างฟิล์มสไลด์ดำเนินการที่ธนาคารพืชพรรณ สวนจิตรลดา และนำฟิล์มสไลด์ที่ได้สแกนโดยใช้เครื่อง photo CD และบันทึกลงแผ่น แผ่นซีดีละ 110-114 ภาพ จัดทำทะเบียน ส่วนข้อมูลพรรณไม้บันทึกในโปรแกรม RFD จากนั้นมาจัดการข้อมูล การบันทึกข้อมูลในระยะปีแรกๆ ทางโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ สนับสนุนเครื่องคอมพิวเตอร์ และงบประมาณเพื่อจัดจ้างเจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล ดำเนินพร้อมกันที่หอพรรณไม้ กรมป่าไม้ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพืช กรมวิชาการเกษตร และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลานครินทร์ เป็นงานที่ละเอียดและทำได้ค่อนข้างช้า ภาพแผ่น ซีดีและทะเบียน

กิจกรรมที่ 6 กิจกรรมวางแผนพัฒนาพันธุ์พืช

กิจกรรมวางแผนพัฒนาพันธุ์พืชเป็นกิจกรรมที่นำข้อมูลจากศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืชที่ได้จากการศึกษา ประเมิน การสำรวจเก็บรวบรวม การปลูกรักษาพันธุกรรมพืชที่มีนำมาให้ผู้ทรงคุณวุฒิศึกษาและวางแผนพัฒนาพันธุ์พืช เพื่อให้มีพันธุ์ตามความต้องการในอนาคต โดยเป็นการวางแผนระยะยาว 30 ปี 50 ปี ว่าจะมีพันธุ์พืชลักษณะต่างๆ ที่ต้องการของช่วงเวลา เป็นการพัฒนาคาดการณ์ล่วงหน้าตามแผนพัฒนาพันธุ์พืชแต่ละชนิด

กิจกรรมที่ 7 กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ได้ดำเนินงานสนองพระราชดำริ จัดตั้งงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสัตววิทยาและทะเลไทย และการฝึกเรียนรู้ทรัพยากรทะเลเป็นต้น) เพื่อเป็นสื่อในการสร้างจิตสำนึกด้านอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยให้เยาวชนนั้นได้ใกล้ชิดกับพืชพรรณไม้ เห็นคุณค่าประโยชน์ ความสวยงามอันจะก่อให้เกิดสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชต่อไป

กิจกรรมที่ 8 กิจกรรมพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช

กิจกรรมพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชเป็นกิจกรรมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการสนับสนุน นอกจากกิจกรรมปลูกพันธุกรรมพืชสำรวจเก็บรวบรวม ปลูกรักษา อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ ศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืชวางแผนพัฒนาพันธุ์พืชและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชโดยได้เริ่มมีกิจกรรมพิเศษนี้ในปี พ.ศ.2539 มีงานผลิตพืชสวนประดับภาคใต้เป็นงานแรกกิจกรรมพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช เปิดโอกาสให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมสนับสนุนงานของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (อพ.สธ.) ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทุนสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ ของ อพ.สธ. หรือดำเนินงานที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของ อพ.สธ. โดยอยู่ในกรอบของแผนแม่บทนอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้เยาวชนและบุคคลได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในสาขาต่างๆ ตามความถนัดและสนใจโดยมีคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาให้

คำแนะนำ และให้แนวทางการศึกษาจัดตั้งเป็นชมรมนักชีววิทยา อพ.สธ. และ ชมรมคณะปฏิบัติงานนิเวศวิทยา อพ.สธ. ซึ่งจะเป็นผู้นำในการถ่ายทอดความรู้และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรของประเทศให้แก่เยาวชนต่อไป

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (อพ.สธ.-สถ.)

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (อพ.สธ.-สถ.) ระยะ 5 ปีที่หก (1 ตุลาคม 2559 – 30 กันยายน 2564) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ได้รับทราบการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ที่ทรงสืบทอดงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของพันธุกรรมพืชต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย ก่อให้เกิดกิจกรรมเพื่อให้มีการร่วมคิดร่วมปฏิบัติที่นำผลประโยชน์มาถึงประชาชนชาวไทย โดยมี 8 กิจกรรมหลัก ดังนี้ (1) การปกป้องพันธุกรรมพืช (2) การสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช (3) การปลูกรักษาพันธุกรรมพืช (4) การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช (5) ศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช (6) การวางแผนพัฒนาพันธุกรรมพืช (7) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (8) การดำเนินงานพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มีความศรัทธาในพระราชดำริที่ทรงทำเพื่อผลประโยชน์แก่มหาชนชาวไทย ประกอบกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มีภารกิจในการส่งเสริม สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

มาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

(7) คຸ້มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540

มาตรา 45 องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัดดังต่อไปนี้

(7) คຸ້มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยาและองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริหารสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ดังนี้

(24) การจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ขอพระราชทานราชนาญตเข้าร่วมสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ตามแผนแม่บท อพ.สธ. ระยะ 5 ปีที่หก (5 ตุลาคม 2559– 30 กันยายน 2564) โดยการส่งเสริม สนับสนุนและสร้างกระบวนการความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่น ทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อที่จะรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

การดำเนินงานตามโครงการ อพ.สธ. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- (2) เพื่อสนับสนุนโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปกป้องพันธุกรรมพืช การสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช
- (3) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่น ประกอบด้วยทรัพยากรทางกายภาพ ชีวภาพ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

กิจกรรมและพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงาน

- (1) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ขอพระราชทานพระราชนุญาตเข้าร่วมสนองโครงการ อพ.สธ.
  - (2) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จัดประชุมคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
  - (3) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นประชาสัมพันธ์ชี้แจงทำความเข้าใจองค์กรปกครองท้องถิ่นสมัครเข้าร่วมโครงการ เป้าหมาย อำเภอละ 1 แห่ง รวม 678 แห่ง
  - (4) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นรวบรวมรายชื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการส่งให้เลขาธิการราชวัง
  - (5) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นชี้แจงทำความเข้าใจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการ ในรายละเอียดการดำเนินงานการเก็บรวบรวมฐานข้อมูลทรัพยากรและการบันทึกข้อมูลฐานทรัพยากรท้องถิ่น
  - (6) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบันทึกฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นลงในคอมพิวเตอร์ และจัดส่งให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
  - (7) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ส่งฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นให้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
  - (8) จัดทำประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีผลสำเร็จจากการดำเนินงาน
  - (9) ขยายผลการดำเนินงานไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น
  - (10) จัดทำแผนแม่บทการดำเนินโครงการระยะ 5 ปีที่หก (1 ตุลาคม 2559– 30 กันยายน 2564)
- ระยะเวลาดำเนินงาน** 1 ตุลาคม 2559 – 30 กันยายน 2564
- งบประมาณดำเนินงาน** งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2558-2564
- องค์กรการบริหารงาน** กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สำนักส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการมีส่วนร่วม)

2.3 บทวิเคราะห์องค์การบริหารส่วนจังหวัด

3.1 โครงสร้างอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

องค์การบริหารส่วนจังหวัด ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.2540 และแก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 3 พ.ศ. 2546 มีโครงสร้างประกอบด้วยสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน จำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดถือตามเกณฑ์จำนวนราษฎรแต่ละจังหวัด ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้ง ซึ่งแต่ละจังหวัด สามารถมีจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้ตามจำนวน 24,30,36,42,48 คน ตามลำดับและฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ประกอบด้วยนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนทั้งจังหวัด และรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

โดยนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดแต่งตั้ง ซึ่งมีใช้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ตามเกณฑ์กฎหมายกำหนดและนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดสามารถแต่งตั้งที่ปรึกษาและเลขานุการรวมกันได้ไม่เกิน 5 คน โดยมีข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นผู้ช่วยเหลือในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งนายองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นผู้ควบคุมและรับผิดชอบในการบริหารราชการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ตามกฎหมายและเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนจังหวัด รองจากนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดและรับผิดชอบควบคุมดูแลราชการประจำขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เป็นไปตามนโยบายอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 3 พ.ศ. 2546 มีหน้าที่ดำเนินกิจการภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ตามมาตรา 45) และอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (ตามมาตรา 17) ภายใต้บังคับ มาตรา 16 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองได้ และประกาศคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่อง กำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในจังหวัดเพราะองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีพื้นที่ทับซ้อนกับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล การปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

จะเห็นได้ว่าองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีภารกิจอำนาจหน้าที่มากมายหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคมและการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งด้านการบริหารจัดการและการสนับสนุน การปฏิบัติภารกิจของส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น

3.2 โครงสร้างอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่เดียวกันกับจังหวัดขอนแก่นมีอัตราการขยายตัวของการพัฒนาค่อนข้างมากโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจสูงจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมการค้าและบริการมากขึ้นโดยใช้ปัจจัยความได้เปรียบในด้านแรงงานการเป็นศูนย์รวบรวมนวัตกรรมเป็นศูนย์กลางการคมนาคมและความพร้อมในด้านปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภคและสาธารณูปการตลอดจนความพร้อมในด้านของสถาบันการเงินที่จะให้การสนับสนุนในขณะที่โครงสร้างเศรษฐกิจภาคการเกษตรนั้นถึงแม้ว่าจะเป็นแหล่งที่มาของรายได้หลักของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดก็ตามแต่ก็มีอัตราการขยายตัวในลักษณะถดถอยโดยมีแนวโน้มที่จะลดความสำคัญและบทบาทลง ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตในภาคเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะอาศัยธรรมชาติเป็นหลักซึ่งมีความแปรปรวนสูงในขณะเดียวกันแรงงานภาคเกษตรก็มีจำกัดเนื่องจากส่วนใหญ่จะเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปสู่นอกภาคการเกษตรมากขึ้นในด้านสังคมจะพบว่าตามชุมชนมีความหนาแน่นขึ้นและเริ่มมีแนวโน้มของการเป็นชุมชนเมืองมากขึ้นโดยมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ชนบทประชากรเริ่มจะลดน้อยลงตามลำดับโดยส่วนใหญ่จะเป็นวัยเด็กและผู้สูงอายุนอกจากนี้ในส่วนการส่งเสริมและสนับสนุนโดยภาครัฐจะพบว่าได้มีการจัดตั้งส่วนราชการต่างๆเพิ่มขึ้นตามลำดับเพื่อรองรับการขยายตัวของความเจริญในการพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัจจุบันนี้มีส่วนราชการต่างๆทั้งระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่มีที่ตั้งอยู่ในจังหวัดขอนแก่นประมาณ 250 หน่วยงานที่จะทำหน้าที่ในการให้การส่งเสริมและสนับสนุนต่อ

การพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นในอนาคตต่อไปโดยโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น และฝ่ายบริหาร ฝ่ายสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 42 คน ประกอบด้วย ประธานสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 คน รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 คน และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดฝ่ายบริหาร มีนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนในจังหวัด ทำหน้าที่บริหารกิจการตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มีรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ที่นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้ง จำนวน 3 คน มีเลขาธิการนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 คน และที่ปรึกษานายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 4 คน แบ่งส่วนราชการภายในออกเป็น 2 สำนัก 7 กอง และหน่วยตรวจสอบภายใน ได้แก่ สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด กองกิจการสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด กองแผนและงบประมาณ กองคลัง สำนักการช่าง สำนักการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กองพัสดุและทรัพย์สิน กองการเจ้าหน้าที่ หน่วยตรวจสอบภายในและโรงเรียนในสังกัด 20 โรงเรียน ดังนี้ (1) โรงเรียนบ้านหนองเสี้ยว (2) โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม (3) โรงเรียนบ้านคูขาด(สถิตย์อุปถัมภ์) (4) โรงเรียนแท่นศิลาทิพย์ศึกษา (5) โรงเรียนศรีเสมาวิทยาเสริม (6) โรงเรียนพิศาลปทุมฉวีวิทยา (7) โรงเรียนช่างสูงพิทยาคม (8) โรงเรียนพระธาตุขามแก่นพิทยาลัย (9) โรงเรียนหนองโนประชาสรรค์ (10) โรงเรียนพุกวัดพิทยาคม (11) โรงเรียนโคกสูงประชาสรรค์ (12) โรงเรียนโนนหันวิทยายน (13) โรงเรียนสีชมพูศึกษา (14) โรงเรียนมัธยมหนองเขียด (15) โรงเรียนพระยืนวิทยาคาร (16) โรงเรียนเปรมติณสูลานนท์ (17) โรงเรียนนาจิววิทยาสรรค์ (18) โรงเรียนชัยสมบูรณพิทยาลัย (19) โรงเรียนโนนโพธิ์วิทยาคมและ (20) โรงเรียนบ้านบะแค

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา

การดำเนินชีวิตของสังคมไทยมีองค์ความรู้ที่ได้ถ่ายทอดกันมาในอดีต แต่ได้สูญหายไปตามกาลเวลาก็มากอันเกิดจากการขาดความรู้สึกรักหวงแหนในการรักษาสิ่งดีงามของสังคมจนภาครัฐ ต้องมากระตุ้นให้ความสำคัญจนเป็นการศึกษาภูมิปัญญา

ความหมายของภูมิปัญญา และภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

สามารถแสดงให้เห็นถึงพื้นฐานของสังคมอันนำไปสู่การดำเนินชีวิต

ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถ (ราชบัณฑิตยสถาน 1,2546 : 41) ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ความเข้าใจความสามารถความชำนาญอันเกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อนำมาสร้างกิจกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพหรือการดำรงชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัย ภูมิปัญญา ยังรวมถึงความคิดความเชื่อต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องภูตผีและเทวดา (เดชบัณฑิตรัตน์ ปิยะภรณ์ พชรินทร์ จึงประวัติ และสุมานิการ์ จันทร์บรรเจิด, 2550 :215)

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันกับการทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนาพิธีกรรม ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นความสัมพันธ์ที่มีความสมดุลที่เคารพกันและกัน ไม่ทำร้ายทำลายกัน ทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ชุมชนดั้งเดิม จึงมีกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกัน มีคนเฒ่าคนแก่เป็นผู้นำ คอยให้คำแนะนำตักเตือน ตัดสิน และลงโทษหากมีการละเมิด ชาวบ้านเคารพธรรมชาติรอบตัว ดิน น้ำ ป่า เขา แดด ลม ฝน โลก และจักรวาล ชาวบ้านเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว

ภูมิปัญญาเหล่านั้นเป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาให้เรามีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมนั้นชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันทำมาหากินร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติ ศาสนา พิธีกรรมและประเพณี ภูมิปัญญาเป็นความรู้ เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน คนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เป็นแนวทาง หลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัว ความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสัมพันธ์กับผู้ล่วงลับไปแล้ว กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกับธรรมชาติ ภูมิปัญญาเป็นความรู้ทำมาหากินที่มีอยู่มากเช่น การทำไร่ ทำนา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การจับปลา จับสัตว์การทอผ้า ทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม ซึ่งมีลวดลายที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและความคิดของชาวบ้าน การทำเครื่องปั้นดินเผา การแกะสลักไม้และหิน ซึ่งพบได้จากโบราณสถานในพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมนั้นชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันทำมาหากิน การร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนาและประเพณี

ประเภทและสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากคำว่าภูมิปัญญา ซึ่งจะเป็นลักษณะเฉพาะไปสู่คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่หมายถึงความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้จากความรู้ความสามารถจนเป็นประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนอีกรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับปรุงประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ยิ่งในสภาพของสังคมไทยที่มีภูมิปัญญาอย่างมากสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเป็นทั้งความรู้ ทักษะ ความเชื่อและพฤติกรรม
2. ภูมิปัญญาไทย แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. ภูมิปัญญาไทย เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคน
4. ภูมิปัญญาไทย เป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัวและการเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม
5. ภูมิปัญญาไทยเป็นพื้นฐานสำคัญในการมองชีวิตเป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ
6. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
7. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อการปรับสมดุลในการพัฒนาทางสังคม ภูมิปัญญาไทยสามารถสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ
  - 7.1 ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช และธรรมชาติ
  - 7.2 ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือในชุมชน
  - 7.3 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือสามมิติของเรื่องเดียวกัน หมายถึงชีวิตชุมชน สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญา การดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ เหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงความรู้ของชาวบ้านซึ่งเรียนรู้มาจากปู่ ย่า ตา ยายญาติพี่น้องและความเฉลียวฉลาดของแต่ละคนหรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องทำมาหากิน เช่น การจับปลา การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือ การเกษตร ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีมากมายหลายแขนงที่รับรู้กันโดยทั่วไป สามารถจำแนกออกเป็น 10 ลักษณะ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี,2552 : Online) อธิบายได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและศาสนา ภูมิปัญญาประเภทนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกัน สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้น ได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคม โดยการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้นมา โดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจในสังคม ภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลป์ต่าง ๆ โดยการนำทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากนั้นได้สืบทอดโดยการพัฒนาอย่างไม่ขาดสาย กลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อการอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้เพื่อให้อาหารที่มีมากจนความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานาน ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ มาบริโภค

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นถือว่าเป็นการผ่อนคลายโดยเฉพาะในวัยเด็ก ซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ภูมิปัญญาของไทยส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ผูกพันธรรมชาติและรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาค เราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายทั่วไป เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิค ความคิด ความเชื่อของบรรพบุรุษเป็นอย่างดี

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน ภูมิปัญญาประเภทนี้ส่วนมากแสดงออกถึงความสนับสุนน และยังได้คติสอนใจสำหรับคนในสังคม ซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่าง ๆ

8. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาประเภทนี้เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถือเป็นปัจจัยสี่ซึ่งมีความสำคัญสำหรับมนุษย์ หากได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมจะเป็ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประดิษฐ์กรรม เทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นการประดิษฐ์กรรมและนวัตกรรมขั้นเยี่ยม ซึ่งปัจจุบันไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควร หากมีการเรียนรู้และสืบทอดความคิดเกี่ยวกับประดิษฐ์กรรมและนวัตกรรมให้แก่เยาวชน จะเป็นการรักษาภูมิปัญญาของบรรพชนในอีกทางหนึ่ง

10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากคนไทยมีอาชีพที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนนวยเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูก เพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตร ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตรทั่วทุกภูมิภาคของไทย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนอกจากจำแนกตามลักษณะแล้วยังมีการกำหนดสาขาภูมิปัญญาไทยไว้อย่างหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่หน่วยงาน องค์กรและนักวิชาการนำมากำหนดในภาพรวมภูมิปัญญาไทยสามารถแบ่งเป็น 10 สาขา ดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้
2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจได้
3. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึงความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้
4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึงความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน
5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการกองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน
6. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
7. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะ สาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ ศิลปะมวยไทย เป็นต้น
8. สาขาการจัดองค์กร หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานขององค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนาและบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาทและหน้าที่ขององค์กร เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มประมงพื้นบ้าน เป็นต้น
9. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษาทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทยและการใช้ภาษาไทย ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท เช่น การจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น
10. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม

การส่งเสริมภูมิปัญญา

ทำให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดั่งงามของไทย ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ผู้รู้สู่คนรุ่นใหม่ผ่านศูนย์การเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ในชุมชนเชื่อมโยงการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา สืบสานวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ดั่งงามให้แก่เด็กและเยาวชนส่งเสริมเด็กที่มีแววจริยะด้านศิลปวัฒนธรรม สืบสานจารีตประเพณี อนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรม โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลักและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้ รวมทั้งสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมไว้ในศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่งเสริมบทบาทภาคีการพัฒนาในการรณรงค์ รักษา ฝึกระวัง ฟื้นฟูคุณค่าทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ความเป็นไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549:12)

การส่งเสริมภูมิปัญญา จึงเป็นหลักการที่จำนำไปสู่ความยั่งยืนที่ส่งมอบให้คนรุ่นหลังได้เกิดการเรียนรู้เกิดความเข้าใจ ที่ประกอบด้วย

1. การอนุรักษ์ คือการบำรุงรักษาสิ่งที่ดั่งงามไว้ เช่น ประเพณีต่าง ๆ หัตถกรรมและคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม

2. การฟื้นฟู คือการรื้อฟื้นสิ่งที่ตึงามที่หายไป เลิกไปหรือกำลังจะเลิกให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่น การรื้อฟื้นดนตรีไทย

3. การประยุกต์ คือการปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่นการใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานการรักษาสมัยใหม่ การทำพิธีบวงสรวงต้นไม้ เพื่อให้เกิดสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาป่ามากยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีการทำบุญข้าวเปลือกที่วัด มาเป็นการส่น้ำงธนาการข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน

4. การสร้างใหม่ คือ การค้นคิดใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์โปงลาง การตีตโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยอาศัยคุณค่าความเอื้ออาทรที่ชาวบ้านเคยมีต่อกันมาหารูปแบบใหม่ เช่น การสร้างธนาการข้าว ธนาการโคกระบือ การรวมกลุ่มแม่บ้านเยวชน เพื่อทำกิจกรรมกันอย่างมีระบบมากยิ่งขึ้น

ภูมิปัญญาชาวบ้านในสังคมปัจจุบัน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ก่อเกิดและสืบทอดกันมาในชุมชนหมู่บ้าน เมื่อหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสังคมสมัยใหม่ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีการปรับตัวและมีความรู้จำนวนมากได้สูญหายไปเพราะไม่มีการปฏิบัติสืบทอดเช่นการรักษาพื้นบ้านบางอย่าง การใช้ยาสมุนไพรบางชนิด เพราะหมอยาเก่ง ๆ ได้เสียชีวิตโดยไม่ได้ถ่ายทอดให้กับคนอื่นหรือถ่ายทอดแต่คนต่อมาไม่ได้ปฏิบัติเพราะชาวบ้านไม่นิยมเหมือนสมัยก่อน ใช้ยาสมัยใหม่และไปหาหมอที่โรงพยาบาลหรือคลินิกง่ายกว่า งานหัตถกรรมทอผ้าหรือเครื่องเงินเครื่องเงิน แม้จะเหลืออยู่ไม่น้อย แต่ก็ได้ถูกพัฒนาไปเป็นการค้าไม่สามารถรักษาคุณภาพและมีรูปแบบดั้งเดิมไว้ได้ในการทำงานมาหากินมีใช้เทคโนโลยีทันสมัย ใช้รถไถนาแทนควาย รถอีแต่นแทนเกวียน การลงแขกทำนาปลูกข้าวและปลูกสร้างบ้านเรือนก็เกือบจะหมดไป มีการจ้างงานมากขึ้น แรงงานก็หายากกว่าสมัยก่อน ผู้คนอพยพย้ายถิ่น บ้างก็เข้าเมือง บ้างก็ไปทำงานที่อื่น สังคมสมัยใหม่มีระบบการศึกษาในโรงเรียนมีอนามัยและโรงพยาบาลมีโรงหน่ง วิทยุ โทรทัศน์และเครื่องบันเทิงต่าง ๆ ทำให้ชีวิตทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านเปลี่ยนไป มีตำรวจ มีโรงศาล มีเจ้าหน้าที่ข้าราชการฝ่ายปกครองฝ่ายพัฒนาเข้าไปในหมู่บ้าน บทบาทของวัด พระสงฆ์ คนเฒ่าคนแก่เริ่มลดน้อยลงไป กรทำมาหากิน ก็เปลี่ยนจากการทำเพื่อยังชีพไปเป็นการผลิตเพื่อการขาย ผู้คนต้องการเงินเพื่อซื้อเครื่องบริโภคต่าง ๆ ทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป ผลผลิตจากป่าก็หมด สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ผู้นำการพัฒนาหลายคนที่มีบทบาทสำคัญในระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ เริ่มเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านหน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนและการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ประยุกต์ และค้นคิดสิ่งใหม่ ความรู้ใหม่เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

ความคิดและการแสดงออก

เพื่อจะเข้าใจภูมิปัญญาชาวบ้าน จำเป็นต้องเข้าใจความคิดของชาวบ้านเกี่ยวกับโลกหรือที่เรียกว่าโลกทัศน์และเกี่ยวกับชีวิตที่เรียกว่า ชีวิตทัศน์ สิ่งเหล่านี้เป็นนามธรรมอันเกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงกับการแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมประกอบด้วย

1) แนวคิดเรื่องความสมดุล เป็นแนวคิดพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน การแพทย์แผนไทยหรือที่เคยเรียกกันว่า การแพทย์แผนโบราณ นั้นมีหลักการว่า คนมีสุขภาพดีเมื่อร่างกายมีความสมดุลระหว่างธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลมไฟ คนเจ็บป่วยได้เพราะธาตุขาดความสมดุล

2) ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านในชุมชน ความสัมพันธ์ที่ดีมีหลักเกณฑ์ที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนมา เช่น ลูกควรปฏิบัติอย่างไรกับพ่อแม่ กับญาติพี่น้อง กับผู้สูงอายุ พ่อแม่ควรเลี้ยงลูกอย่างไร ความเอื้ออาทรต่อกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยเฉพาะในยามทุกข์ยากหรือมีปัญหา

3) ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ผู้คนสมัยก่อนพึ่งพาอาศัยธรรมชาติแทบทุกด้านตั้งแต่อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังไม่พัฒนาก้าวหน้าเหมือนทุกวันนี้

ยังไม่มีระบบการค้าแบบสมัยใหม่ ไม่มีตลาด ชาวบ้านมีหลักเกณฑ์ในการใช้สิ่งของธรรมชาติ ไม่ตัดไม้อ่อน ทำให้ต้นไม้ในป่าขึ้นแทนที่ถูกตัดไปได้ตลอดเวลา ชาวบ้านยังไม่รู้จักสารเคมี ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง ฆ่าหญ้า ฆ่าสัตว์ ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี ใช้สิ่งของในธรรมชาติให้เกื้อกูลกัน ใช้มูลสัตว์ ไปไม้ใบหญ้าที่เนาเปียกเป็นปุ๋ย ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ น้ำสะอาด และไม่เหือดแห้ง ชาวบ้านเคารพธรรมชาติเชื่อว่ามีเทพมีเจ้าสถิตอยู่ในดิน น้ำ ป่า เขา สถานที่ทุกแห่ง จะทำอะไรต้องขออนุญาตและทำด้วยความเคารพและพอดีพองาม ชาวบ้านรู้คุณธรรมชาติ ที่ได้ให้ชีวิตแก่ตน พิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนแสดงออกถึงแนวคิดดังกล่าว เช่น งานบุญพิธีเกี่ยวกับ น้ำ ข้าว ป่าเขารวมถึงสัตว์ บ้านเรือน เครื่องใช้ต่าง ๆ มีพิธีสวดัญข้าว เป็นต้น

4) ความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ชาวบ้านรู้ว่ามีมนุษย์เป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งของจักรวาลซึ่งเต็มไปด้วยความเร้นลับ มีพลังและอำนาจที่เขาไม่อาจหาคำอธิบายได้ ความเร้นลับดังกล่าวรวมถึงญาติพี่น้องและผู้คนที่ลาบลับไปแล้ว ชาวบ้านยังความสัมพันธ์กับพวกเขา ทำบุญและรำลึกถึงอย่างสม่ำเสมอทุกวัน หรือในโอกาสสำคัญ ๆ

วิถีชีวิต

ในอดีตเป็นเรื่องการทำมาหากินของชาวบ้านที่เรียบง่ายโดยอาศัยธรรมชาติเป็นหลักในการทำมาหากิน แต่ก็ใช้สติปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาเพื่อสามารถมาอยู่รอดได้จากปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะเมื่อขนาดของครอบครัวใหญ่ขึ้นความจำเป็นต้องขยายที่ทำกิน ต้องหักร้างกลางพง บุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่ การทำไร่ทำนาปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และดูแลรักษาให้เจริญเติบโตและได้ผล เป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถรวมถึงการจับปลา การล่าสัตว์ ก็มีวิธีการพิเศษ ซึ่งบางคนมีความสามารถมาก รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร ที่ใดหรือวิธีใดซึ่งจะนำมาเพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ชาวบ้านจึงมีความรู้เป็นภูมิปัญญาที่ประกอบด้วย

1) การจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ก็เป็นความรู้ความสามารถที่มีมาแต่โบราณ คนทางภาคเหนือรู้จักบริหารน้ำเพื่อการเกษตรและการบริโภคต่าง ๆ โดยการจัดระบบเหมืองฝาย มีการจัดแบ่งปันน้ำกันตามระบบประเพณีสืบทอดกันมา มีหัวหน้าที่ทุกคนยอมรับ มีคณะกรรมการจัดสรรน้ำตามสัดส่วนและตามพื้นที่ทำกิน นับเป็นความรู้ที่ทำชุมชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ใกล้ลำน้ำ ไม่ว่าต้นน้ำหรือปลายน้ำ ได้รับการแบ่งปันน้ำอย่างยุติธรรมทุกคนได้ประโยชน์และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

2) การแปรรูปผลิตผลในหลายรูปแบบหรือการถนอมอาหารให้กินได้นาน การหมักดอง เช่น ปลา ร้า น้ำปลา ผักดอง ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ปลาแห้ง เนื้อแห้ง การแปรรูปข้าวก็ทำได้มากมายนับร้อยชนิด เช่น ขนมต่าง ๆ แต่ละพิธีกรรมและแต่ละงานบุญประเพณี มีข้าวและขนมในรูปแบบที่ไม่ซ้ำกัน ตั้งแต่ขนมจีน สังขยา ไปถึงขนมในงานสารท กาละแม ขนมครกและอื่น ๆ ซึ่งยังพอมิให้เห็นอยู่จำนวนหนึ่ง ในปัจจุบันส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อขายหรือเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน

3) ความรู้เรื่องการปรุงอาหาร ก็มีอยู่มากมายแต่ละท้องถิ่นมีรูปแบบและรสชาติแตกต่างกันไปมีมากมายนับร้อยนับพันชนิด แม้ในชีวิตประจำวันจะมีเพียงไม่กี่อย่าง แต่โอกาสงานพิธี งานแต่งงาน งานฉลองสำคัญ ๆ จะมีการเตรียมอาหารอย่างดีและพิถีพิถันตามประเพณีเดิมนั้น เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การเตรียมอาหาร การจัดขนมและผลไม้ ไม่ได้เป็นเพียงเพื่อให้รับประทานและอร่อย แต่ให้ได้ความสวยงาม ทำให้สามารถสัมผัสกับอาหารนั้นไม่เพียงแต่ทางปากและรสชาติของลิ้น แต่ทางตาและทางใจ การเตรียมอาหารนั้นเป็นงานศิลปะที่ปรุงแต่งด้วยความตั้งใจ ใช้เวลา ฝีมือและความรู้ ความสามารถ

4) การประกอบอาชีพ ซึ่งชาวบ้านสมัยก่อนส่วนใหญ่จะทำนาเป็นหลักเพราะเมื่อมีข้าวแล้วก็สบายใจ อย่างอื่นพอหาได้จากธรรมชาติเสร็จหน้างานก็จะทำงานหัตถกรรม การทอผ้า ทำเสื่อ เลี้ยงไหม ทำเครื่องมือสำหรับจับสัตว์ เครื่องมือการเกษตรและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นหรือเตรียมพื้นที่เพื่อทำนาครั้งต่อไป ชาวบ้านทำมาหากินเพียงพอยังชีพ ไม่ได้ทำเพื่อขาย มีการนำผลิตผลส่วนหนึ่งไปแลกเปลี่ยนที่ตนเองไม่มี เช่น นำข้าวไปแลกเปลี่ยน พริก ปลา ไก่ หรือเสื้อผ้า การขายผลิตผลมีเพียงส่วนน้อยและเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้

เงินเพื่อเสียภาษีให้รัฐชาวบ้านนำผลผลิต เช่น ข้าว ไปขายในเมืองให้กับพ่อค้าหรือขายให้กับพ่อค้าท้องถิ่น เช่น ทางภาคอีสาน เรียกว่า “นายฮ้อย” คนเหล่านี้จะนำผลผลิตบางอย่าง เช่น ข้าว ปลาย้า วัว ควาย ไปขายในที่ไกล ๆ ทางภาคเหนือมีพ่อค้าวัวต่าง ๆ เป็นต้น

แม้ว่าความรู้เรื่องการค้าขายของคนสมัยก่อนไม่อาจนำมาใช้ในระบบตลาดเช่นปัจจุบันได้ เพราะสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากแต่การค้าที่มีจริยธรรมของพ่อค้าในอดีตที่ไม่ได้หวังแต่เพียงกำไร แต่คำนึงถึงความช่วยเหลือแบ่งปันเป็นหลัก ยังมีคุณค่าสำหรับปัจจุบัน นอกนั้นในหลายพื้นที่ในชนบทระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของยังมีอยู่ โดยเฉพาะในพื้นที่ยากจน ซึ่งชาวบ้านไม่มีเงินสดแต่มีผลผลิตต่าง ๆ ระบบการแลกเปลี่ยนไม่ได้ยึดหลักมาตรการชั่งวัดหรือการตีราคาของสิ่งของ แต่แลกเปลี่ยนโดยการคำนึงถึงสถานการณ์ของผู้แลกเปลี่ยนทั้งสองฝ่ายคนที่เอาปลาหรือไก่มาแลกข้าว อาจจะได้ข้าวเป็นถึงเพราะเจ้าของข้าวคำนึงถึงความจำเป็นของครอบครัวเจ้าของไก่ ถ้าตีราคาข้าวเป็นเงินหนึ่งถึงย่อมมีค่าสูงกว่าไก่หนึ่งตัว

5) งานหัตถกรรมที่เป็นทรัพย์สินและมรดกทางภูมิปัญญาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอย่างหนึ่งของบรรพบุรุษ เพราะเป็นสื่อที่ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อและคุณค่าต่าง ๆ ที่สั่งสมมาแต่มนานลายผ้าไหม ผ้าฝ้าย ฝีมือในการทออย่างประณีต รูปแบบเครื่องมือที่สานด้วยไม้ไผ่และอุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ เครื่องดนตรี เครื่องเล่น สิ่งเหล่านี้ได้ถูกบรรจงสร้างขึ้นมามาเพื่อใช้สอย การทำบุญหรือการอุทิศให้ใครคนหนึ่งไม่ใช่เพื่อการค้า

การอยู่ร่วมกันในสังคมและการอยู่ร่วมกันในชุมชน

ดั้งเดิมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องไม่ว่าตระกูล ซึ่งอพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่หรือสืบทอดบรรพบุรุษจนนับญาติกันได้ทั้งชุมชนมีคนเฒ่าคนแก่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือเป็นผู้เฒ่า หน้าที่ของผู้เฒ่าไม่ใช่การสั่งแต่เป็นผู้ที่ให้คำแนะนำปรึกษา มีความแม่นยำในกฎระเบียบประเพณีการดำรงชีวิต ตัดสินไกลเกลี่ยหากเกิดความขัดแย้งช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นประกอบด้วย

1) ปัญหาของชุมชนก็มีไม่น้อย ปัญหาการทำมาหากิน ฝนแล้ง น้ำท่วม โรคระบาด โจรลักวัวควาย เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีปัญหาความขัดแย้งในชุมชนหรือระหว่างชุมชน การละเมิดกฎหมายประเพณี ส่วนใหญ่จะเป็นการ “ผิดผี” คือผีของบรรพบุรุษผู้ซึ่งได้สร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้ เช่น กรณีที่ชายหนุ่มถูกเนื้อต้องตัวหญิงที่ยังไม่แต่งงาน เป็นต้น

2) ปัญหาตามเจ็บไข้ได้ป่วยยามเกิดอุบัติเหตุเภทภัยยามที่โจรขโมยวัว ควาย ข้าวของการช่วยเหลือกันทำงานที่เรียกว่า “การลงแขก” ทั้งแรงกายแรงใจที่มีอยู่ก็จะช่วยเหลือเอื้ออาทรกันการแลกเปลี่ยนสิ่งของอาหารการกินและอื่น ๆ จึงเกี่ยวข้องกับวิถีของชุมชนชาวบ้านช่วยกันเก็บเกี่ยว สร้างบ้านหรืองานที่ต้องการคนมาก ๆ เพื่อจะได้เสร็จโดยเร็ว ไม่มีการจ้างในชุมชนต่าง ๆ จะเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหลากหลายบางคนเก่งทางรักษาโรค บางคนทางการเพาะพืช บางคนทางการเลี้ยงสัตว์ บางคนทางด้านดนตรีการละเล่น บางคนเก่าทางด้านพิธีกรรม คนเหล่านั้นต่างก็ใช้ความสามารถเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยไม่ถือเป็นอาชีพที่มีค่าตอบแทนอย่างมากมายมี “ค่าครู” แต่เพียงเล็กน้อยซึ่งปกติเงินจำนวนนั้นก็ใช้เครื่องมือประกอบพิธีกรรมหรือเพื่อทำบุญที่วัดมากกว่าที่หมอยาหรือบุคคลผู้นั้นจะเก็บไว้ใช้เอง เพราะแท้ที่จริงแล้ว “วิชา” ที่ครูถ่ายทอดมาให้ลูกศิษย์จะต้องนำไปใช้เพื่อประโยชน์แก่สังคมไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัวการตอบแทนจึงไม่ใช่เงินหรือสิ่งของเสมอไปแต่เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยวิธีการต่าง ๆ ด้วยวิถีชีวิตเช่นนี้จึงมีคำถามเพื่อเป็นการสอนคนรุ่นหลังว่าถ้าหากคนหนึ่งจับปลาช่อนตัวใหญ่ได้หนึ่งตัว ทำอย่างไรจึงจะกินได้ทั้งปีคนสมัยนี้อาจจะบอกว่าทำปลาเค็ม ปลาย้าหรือเก็บรักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่คำตอบที่ถูกต้อง คือแบ่งปันให้พี่น้องเพื่อนบ้านเพราะเมื่อเขาได้ปลา เขาจะทำกับเราเช่นเดียวกัน โดยชีวิตทางสังคมของหมู่บ้านมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด งานบุญกิจกรรมของส่วนรวมจะทำกันที่วัด งานบุญประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนการละเล่นมหรสพพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นครูสอนลูกหลานผู้ชายซึ่งรับใช้

พระสงฆ์หรือ “บวชเรียน” ทั้งนี้ก่อนนี้ยังไม่มีโรงเรียนวัดจึงเป็นทั้งโรงเรียนและหอประชุมเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ต่อเมื่อไรโรงเรียนมีขึ้นและแยกออกจากวัด บทบาทของวัดและของพระสงฆ์จึงเปลี่ยนไป

การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ดีต้องคำนึงถึงวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์เพื่อไม่ให้กระทบผลด้านสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่การออกแบบผลิตภัณฑ์จนถึงการเลิกใช้และกำจัดทิ้ง

1. ขั้นตอนการผลิต ต้องมีการเลือกใช้วัตถุดิบ

1.1 พิจารณาถึงแหล่งวัตถุดิบที่ใช้ เช่นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นลดขั้นตอนการขนส่ง

1.2 พิจารณาประเภทของวัตถุดิบ ถ้าเป็นประเภทไม้ก็จะมีการปลูกทดแทน

1.3 พิจารณาถึงคุณภาพและปริมาณ ถ้าคุณภาพไม่ดีอาจส่งผลถึงผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐานที่ต้องทิ้งหรือปรับปรุงเพิ่มเติม

2. การผลิตและการดำเนินงาน

ในการผลิตควรคำนึงถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง ชี้ให้เห็นถึงการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและมีราคาถูก เช่น ด้านการเกษตรที่การเตรียมดินที่เหมาะสม มีการผลิตที่สะอาดลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสามารถนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ รวมถึงการซ่อมบำรุงโดยระบบป้องกันเป็นการเพิ่มอายุการใช้งานและลดพลังงานของเครื่องจักรผลิตเป็นสิ่งที่ออกมาจากกระบวนการแปลงสภาพสิ่งที่สำคัญที่ผู้ผลิตต้องการคือสินค้าและบริการที่มีคุณภาพแต่สิ่งที่ผู้ประกอบการต้องดูแลและรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้น เช่นของเสีย ได้แก่ น้ำเสีย อากาศเสีย ของเสียอันตรายและของเสียทั่วไป

ดังนั้นการผลิตที่ดีจะต้องพยายามดำเนินการตามกระบวนการเพื่อลดผลกระทบหรือของเสีย จึงต้องมีการควบคุมดูแลที่ถูกต้องเหมาะสม

2.5 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นสัตว์สังคมที่ต้องการอยู่ร่วมกันและต้องการการยอมรับจนเกิดความผูกพันจนรู้สึกเป็นเจ้าของที่ทำให้ต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อความเป็นสมาชิกที่เกิดความภูมิใจและมีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้นการบริหารงานจึงมีความจำเป็นที่จะใช้รูปแบบการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีผู้ให้ความหมายหลักการและแนวทางประเภทหรือแนวทางการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาที่มีต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมดังนี้

ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วม ได้มีผู้ให้ความหมายดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ, (2543:25) สรุปว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารที่ผู้ปฏิบัติและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์การหรือสถานศึกษามีส่วนร่วมสำคัญในการตัดสินใจ 32 ของหน่วยงานสถานศึกษาที่นำแนวคิดของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไปปฏิบัติ จึงจัดกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจและให้โอกาสสมาชิกมีส่วนกำหนดกิจกรรมการจัดกิจกรรมและการแก้ปัญหาจะมีความยืดหยุ่นด้วยกิจกรรมที่หลากหลายจะเป็นการสร้างประสิทธิผลแก่โรงเรียน

จร สุนทรายุทธ, (2551 : 540) สรุปได้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจตลอดจนการประเมินผลโดยทุกฝ่ายได้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกันอันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์การ

สุพานีสถิตยวาทินิช, (2549 : 235) สรุปได้ว่าการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมอาจทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมได้ใน 3 ระดับ คือ

1. ร่วมในการกำหนดเป้าหมาย
2. ร่วมในการแก้ไขปัญหา
3. ให้ตัดสินใจในเรื่องงานที่ทำ

การมีส่วนร่วมนั้นสามารถมีส่วนร่วมโดยตรง คือให้สมาชิกร่วมแสดงความคิดเห็นกับผู้นำได้โดยตรง หรือการมีส่วนร่วมโดยผ่านคณะกรรมการหรือสมาชิก ซึ่งการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมจะมีข้อดีหรือเหตุผลสนับสนุน ดังนี้

1) เนื่องจากโดยทั่วไปผู้บริหารมิได้เป็นผู้ใกล้ชิดกับลูกค้า และไม่ได้ทราบในงานทุกด้านจึงควรให้สมาชิกที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจให้เหมาะสม

2) การบริหารแบบมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกเกิดการรับรู้ และเกิดความเข้าใจสมาชิกจึงเกิดความรู้สึกผูกพัน และความรู้สึกเป็นเจ้าของในแนวคิดหรือในการตัดสินใจนั้น ๆ

3) สมาชิกเกิดความพึงพอใจ เกิดแรงจูงใจภายใน เกิดรางวัลภายใน (Intrinsic Reward) จากการมีส่วนร่วมดังกล่าว

4) นอกจากนั้นการให้สมาชิกมีส่วนร่วม ยังเป็นวิธีการหนึ่งในการช่วยพัฒนาสมาชิกให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นได้ เพราะได้มีโอกาสร่วมรับรู้และเรียนรู้การทำงานร่วมกับคนอื่นๆจากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมคือการที่ฝ่ายบริหารเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำร่วมตัดสินใจและร่วมประเมินในการบริหารจัดการงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและประสิทธิผลขององค์การเกิดความพึงพอใจกันทุกฝ่ายของสังคมตามหลักประชาธิปไตย

หลักการและแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วม

หลักการสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือการสร้างบรรยากาศการทำงานแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้แสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและรับผิดชอบ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความเข้าใจปัญหาของหน่วยงานสำหรับการเพิ่มค่าจ้างนั้นไม่ใช่เป็นสิ่งจูงใจให้ทำงานได้เต็มที่แต่การให้รางวัลด้วยการชมเชย ยกย่อง ให้เกียรติกลับเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดพลังต่าง ๆ ในการทำงาน เมื่อประสบความสำเร็จคนทำงานย่อมมีความภาคภูมิใจแม้จะไม่ได้เงินหรือค่าจ้างเป็นการตอบแทนก็ตาม จากหลักการดังกล่าว จึงสรุปเป็นแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

1) การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการทำงานในบรรยากาศแบบประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในกระบวนการบริหารโดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์มีข้อจำกัดด้านร่างกาย สติปัญญา ความสามารถ เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ ทำให้ไม่สามารถกระทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จได้ด้วยคนเดียว จึงต้องมีการร่วมแรงร่วมใจกันแก้ปัญหาในข้อจำกัด

2) การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นให้การทำงานมีประสิทธิภาพสำเร็จตามเป้าหมาย เพราะเป็นบรรยากาศที่ก่อให้เกิดความผูกพันทั้งด้านจิตใจ อารมณ์และสังคมที่มีต่อกิจกรรมนั้น ๆ จึงทำให้การลงทุนมีความเสี่ยงน้อย

ประเภทของการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการได้มีการแบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการปฏิบัติงานดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการตัดสินใจนั้นประการแรกสุดคือการกำหนดความต้องการ และจัดลำดับความสำคัญ แบ่งเป็นการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนนี้ได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร และการประสานงาน เป็นต้น

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) นอกจากจะพิจารณาถึงผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว จะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา

การบริหารและจัดการศึกษาของประเทศไทย ในระดับท้องถิ่นแต่เดิมนั้น เริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากพอสมควรอันเป็นการวางรากฐานประชาธิปไตยในแง่ของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีสาระสำคัญที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามมาตรา 8 (2) ได้กำหนดให้การจัดการศึกษายึดหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 9 (6) กำหนดให้การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษายึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 6) ตลอดทั้งแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 – 2549 ได้มุ่งมั่นพัฒนาคนและสังคมไทยโดยรวมโดยการพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา โดยมุ่งหมายให้คนได้เข้าถึงบริการทางการศึกษาตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต เพื่อเพิ่มความสามารถและโอกาสในการเรียนรู้ด้วยการจัดการศึกษาทุกระดับและประเภท ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยอาศัยการเรียนรู้จากบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างกว้างไกล ครอบคลุมสถานการณ์ของสังคมไทยและสังคมโลก

แม้ว่าการศึกษาไทยได้เริ่มเป็นจริงเป็นจังและกว้างขวางมากขึ้นเป็นเวลานานพอสมควรและได้รับการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตลอด แต่ยังมีอุปสรรคในการจัดการศึกษาและการบริหารหลายประการ กล่าวคือ 1) คุณภาพการจัดการศึกษายังไม่เป็นที่พอใจที่พอจะสู้ประเทศอื่นในเวทีโลกได้ 2) การบริหารจัดการศึกษายังรวมศูนย์อำนาจไว้ส่วนกลางกระทั่งขาดเอกภาพ ทั้งด้านนโยบายและมาตรฐาน 3) ขาดประสิทธิภาพของการประกันคุณภาพการศึกษา 4) ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน 5) ขาดการพัฒนา นโยบายอย่างต่อเนื่อง 6) ขาดการเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน นอกจากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว ประเทศไทยในปัจจุบันยังประสบวิกฤตการศึกษาหลายประการที่เป็นสาเหตุของการนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา (ธีระ รุณเจริญ, 2545 :1-2)

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 27 พ.ศ. 2545 ได้กำหนดหลักการสำคัญไว้ (มาตรา 8) 3 ประการคือ การศึกษาตลอดชีวิต การมีส่วนร่วม และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประเด็นการมีส่วนร่วม ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของสังคมไทยในการจัดการศึกษาซึ่งแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่นร่วมเป็นกรรมการ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาร่วมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาไปตามเป้าหมาย (ปรัชญา เวสารัชช, 2545 :32)

การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการศึกษาในอนาคตตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ใน 4 ด้าน ได้แก่การบริหารวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากรและด้านบริหารทั่วไป (กรมสามัญศึกษา ,2542 : 101-102) สรุปได้ดังนี้

1) **ด้านวิชาการ** ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นวิทยากร ในฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมจัดทำหลักสูตร กำหนดขอบข่ายเนื้อหาเกี่ยวกับวิชาชีพท้องถิ่น จัดชุมชนและสถานประกอบการเป็นแหล่งการเรียนรู้และฝึกงาน ร่วมวางแผนนโยบาย และแผนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น นำเทคโนโลยีพื้นบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำหลักสูตรประสานกับวิทยาการสมัยใหม่

2) **ด้านงบประมาณ** ควรจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาเพื่อองค์การชุมชน ช่วยเหลือเงินทุนการศึกษา ร่วมจัดกิจกรรมหารายได้ ร่วมแสดงความคิดเห็น และเสนอโครงการพัฒนาโรงเรียนร่วมติดตามผลการใช้งบประมาณ สนับสนุนส่งเสริมสมาคมศิษย์เก่าเพื่อประสานกิจกรรมระหว่างโรงเรียนกับองค์การชุมชน ระดมทรัพยากร และสนับสนุนงบประมาณ

3) **ด้านบุคลากร** ควรใช้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการประเมินการปฏิบัติงานของครู และบุคลากรของโรงเรียน ร่วมสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่ครู สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาบุคลากร เสนอความคิดเห็นกับการสอนของครู การศึกษาหรือรัฐธรรมนูญโรงเรียนร่วมกิจกรรม และพัฒนาโรงเรียน พัฒนาอาคารสถานที่และโรงเรียน

4) **ด้านบริการทั่วไป** ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำรัฐธรรมนูญโรงเรียนร่วมกำหนด วิสัยทัศน์ร่วมกิจกรรมปรับปรุง และพัฒนาโรงเรียน ร่วมบริหารงานในรูปของคณะกรรมการ และการร่วมประชุม วางแผน กำหนดนโยบาย ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นในการดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียน รวมทั้งร่วมงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียน (ธีระ รุณเจริญ, 2545 : 8) ได้เสนอแนะในงานวิจัยว่าการจัดการศึกษาตั้งแต่นี้ไป “ทุกคน” ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบ (All for Education) การบริหารจัดการศึกษาในวงกว้าง โดยเฉพาะผู้ปกครองนักเรียน ประชาชน สมาคมหรือหน่วยงานอื่น ๆ โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จะต้องเข้ามาบริหารจัดการการศึกษา ดังนั้นความซับซ้อนจะมีมากขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ (Systematic) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการโรงเรียน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาพ.ศ. 2542

ปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ความไม่เข้าใจบทบาทที่แท้จริงของตนเอง การหวังผลประโยชน์จากโรงเรียนขาดความพร้อมทั้งความรู้ประสบการณ์ไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม ยังไม่เห็นความสำคัญ และไม่สนใจในการมีส่วนร่วมดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือที่ดีระหว่างชุมชนอย่างต่อเนื่องสร้างความมั่นใจ ความศรัทธาและความเชื่อถือให้กับชุมชนกำหนดบทบาทหน้าที่ในการเข้าร่วมกิจกรรมให้ชัดเจนหลักการของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม (Collaborative Effort) ในทุกระดับ ภายใต้หลักการที่สำคัญการร่วมคิด ร่วมทำและร่วมผลัดกันตามบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วนที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างบูรณาการ โดยบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษาให้เป็นแกนนำชุมชนในการนำทุนและการวิจัยที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาศึกษาวิจัยต่อยอด เพื่อรองรับการผลิตและสร้างภูมิคุ้มกันในพื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549 :9 –11)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีความสำคัญในการบริหารองค์การเป็นอย่างมาก เพราะผู้บริหารระดับสูงเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารมีอิสระในการทำงาน ตลอดจนมีสิทธิในการเสนอแนะความคิดเห็นเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา ซึ่งลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นแรงจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความรู้สึกผูกพันและร่วมกันรับผิดชอบต่อสิ่งที่ร่วมกันตัดสินใจดำเนินงานให้องค์การประสบผลสำเร็จต่อไป

บทที่ 3

วิธีการติดตามและประเมินผล

ในการติดตามและประเมินผลโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ประจำปี 2562 เป็นการติดตามและประเมินผลเชิงปริมาณ ซึ่งได้กำหนดหัวข้อและวิธีการติดตามและประเมินผลโครงการดังต่อไปนี้

1. ประชากร
2. เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามประเมินผล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การนำเสนอ

3.1 ประชากร (Population)

ประชากรกลุ่มตัวอย่างคือ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นที่เข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนพิศาลปัญญวิทยา โรงเรียนมัธยมหนองเขียด

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามประเมินผล

เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามประเมินผลได้แก่แบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิดแบบมีโครงสร้างแบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป
- ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการ
- ส่วนที่ 3 ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินโครงการ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการฯในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ประจำปี พ.ศ. 2562 ในการติดตามและประเมินผล ได้กำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่างไว้จำนวน 200คน จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่โรงเรียนพิศาลปัญญวิทยา จำนวน 100 คน โรงเรียนมัธยมหนองเขียด จำนวน 100 คนซึ่งเชื่อว่าจะสามารถเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมดได้อย่างสมบูรณ์

3.4 ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม – พฤษภาคม 2562

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) หาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ส่วนข้อมูลประเด็นคำถามจากแบบสอบถาม ใช้ในการวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในส่วนคำถามแบบปลายปิดจะจัดเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก การแปลความหมายของข้อมูลพิจารณาจากค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) โดยแบ่งคะแนนเฉลี่ยเป็น 5 ระดับสเกลคำถามมี 5 ระดับ ดังนี้ มากที่สุด (5) มาก (4) ปานกลาง (3) น้อย (2) น้อยที่สุด (1) เพื่อแปลผลซึ่งได้จากการแบ่งช่วงคะแนนเฉลี่ย ดังนี้ (จากชูศรี วงศ์รัตน์, 2541: 25)

$$\text{ขนาดชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$\text{ขนาดชั้น} = \frac{5 - 0}{5} = 1 = 1 - 0.01 = 0.99$$

(ขีดจำกัดบนของชั้นแรก = ขีดจำกัดล่างของชั้นแรก + ขนาดชั้น - 0.01)

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	แปลผล
4.51 – 5.00	มากที่สุด
3.51 – 4.50	มาก
2.51 – 3.50	ปานกลาง
1.51 – 2.50	น้อย
1.0 – 1.50	น้อยที่สุด

3.6 การนำเสนอ

จัดทำรายงานผลการติดตามและประเมินผลในรูปแบบของความถี่ร้อยละในเชิงพรรณนาบทที่ 4 ในรูปแบบของตารางแจกแจงความถี่และแสดงรายละเอียดในประเด็นคำตอบต่างๆได้จากแบบสอบถามของประชากร ค่าสถิติที่ใช้จะเป็น ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสรุปผลการติดตามในภาพรวมจะแสดงอยู่ในบทที่ 5 แล้วรวบรวมเป็นรูปเล่ม รายงานผู้บริหาร และเผยแพร่ลงใน website ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน และผู้สนใจทราบต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการดำเนินการติดตามและประเมินผลโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ประจำปี 2562 ได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คน จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่โรงเรียนพิศาลปัญญวิทยา จำนวน 100 คน โรงเรียนมัธยมหนองเขียด จำนวน 100 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์และนำเสนอรายงานการติดตามและประเมินผลด้วยวิธีการบรรยายประกอบตารางตามลำดับ ดังนี้

- 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา การรับทราบการริเริ่มของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ
- 4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของโครงการ (ระดับความพึงพอใจ)
- 4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการ (ระดับการมีส่วนร่วม)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพระดับการศึกษา ทราบหรือไม่โครงการนี้เริ่มพ.ศ. เท่าไร ผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

ตารางที่ 1

1. เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ชาย	76	41.30
หญิง	108	58.70
รวม	184	100.00
2. อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ต่ำกว่า 20 ปี	142	77.17
21-30 ปี	15	8.15
31-40 ปี	16	8.70
41-50 ปี	6	3.26
51-60 ปี	5	2.72
รวม	184	100.00

3. สถานภาพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ผู้บริหารสถานศึกษา	1	0.54
ครู	35	19.02
บุคลากรทางการศึกษา	6	3.26
นักเรียน/นักศึกษา	142	77.17
รวม	184	100.00
4. ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
มัธยมศึกษาตอนต้น	57	30.98
มัธยมศึกษาตอนปลาย	85	46.20
ปวช./ปวส.	1	0.54
ปริญญาตรี	28	15.22
สูงกว่าปริญญาตรี	13	7.07
รวม	184	100.00
5. ทราบหรือไม่โครงการนี้เริ่ม พ.ศ. เท่าไร	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ไม่ทราบ	132	71.74
ทราบ พ.ศ.	52	28.26
รวม	184	100.00

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 59.2 และเป็นเพศชาย จำนวน 76 คน ร้อยละ 40.8

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถาม มีอายุต่ำกว่า 20 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.17 รองลงมา ได้แก่ ผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี อายุระหว่าง 21-30 ปี อายุระหว่าง 41-50 ปี และอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 8.70 ร้อยละ 8.15 ร้อยละ 3.26 และร้อยละ 2.72 ตามลำดับ

สถานภาพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.17 รองลงมาได้แก่ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา คิดเป็นร้อยละ 19.02 ร้อยละ 3.26 และร้อยละ 0.54 ตามลำดับ

ระดับการศึกษา ผู้ตอบสอบถาม มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.20 รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับปริญญาตรี ระดับสูงกว่าปริญญาตรี และระดับปวช. / ปวส. คิดเป็นร้อยละ 30.98 ร้อยละ 15.22 ร้อยละ 7.07 และร้อยละ 0.54 ตามลำดับ

ทราบหรือไม่โครงการนี้เริ่มพ.ศ.เท่าไร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ไม่ทราบว่าโครงการเริ่มพ.ศ.เท่าไรคิดเป็นร้อยละ 71.74 และมีเพียงร้อยละ 28.26 ที่ทราบว่าโครงการนี้เริ่ม พ.ศ. เท่าไร

ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานของโครงการ (ระดับความพึงพอใจ)

ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ตามประเด็นคำถาม 10 ข้อ ได้แก่ การขับเคลื่อน และบูรณาการโครงการในสถานศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนโครงการในกิจกรรมการเรียนการสอน การดำเนินงานโครงการ การวางแผนงบประมาณโครงการ การติดตามผลการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมแนะแนว ปลุกจิตสำนึก การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน การเผยแพร่ความรู้ และการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ผลการวิเคราะห์ มีดังนี้

ตารางที่ 2

หัวข้อ	ระดับความพึงพอใจ (184 คน)							
	มากที่สุด	มาก	พอใช้	น้อย	น้อยที่สุด	SD	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
1. โรงเรียนมีนโยบายน้อมนำพระราชดำริฯ การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช มาขับเคลื่อนและบูรณาการในสถานศึกษา	86 (46.74)	88 (47.83)	10 (5.44)	- (0.00)	- (0.00)	0.593	4.41	มาก
2. โรงเรียนมีการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ	75 (40.76)	96 (52.17)	13 (7.075)	- (0.00)	- (0.00)	0.604	4.34	มาก
3. โรงเรียนมีการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติงานประจำปีที่ น้อมนำพระราชดำริฯ การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชมาดำเนินการในสถานศึกษา	74 (40.22)	84 (45.65)	26 (14.13)	- (0.00)	- (0.00)	0.690	4.26	มาก
4. โรงเรียนมีการวางแผนการบริหารจัดการงบประมาณของสถานศึกษาอย่างเหมาะสม และเพียงพอ	66 (35.87)	97 (52.72)	20 (10.87)	1 (0.54)	- (0.00)	0.657	4.24	มาก
5. โรงเรียนสนับสนุนให้มีการติดตามผลการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติงานประจำปี ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ของสถานศึกษา	69 (37.50)	85 (46.20)	29 (15.76)	1 (0.54)	- (0.00)	0.715	4.21	มาก
6. โรงเรียน ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมแนะแนวให้ผู้เรียนได้รู้จักพันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ สู่การเรียนการสอน	82 (44.57)	78 (42.39)	22 (11.96)	2 (1.09)	- (0.00)	0.718	4.30	มาก

7. โรงเรียนสนับสนุนให้มีกิจกรรมปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีจิตอาสาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์	74 (40.22)	85 (46.20)	23 (12.50)	2 (1.09)	- (0.00)	0.711	4.26	มาก
8. โรงเรียนส่งเสริม สนับสนุน ให้ครู บุคลากร และนักเรียน เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และวัฒนธรรม ร่วมกับชุมชนในสังคม และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนเพื่อส่วนรวมและสาธารณประโยชน์	82 (44.57)	80 (43.48)	21 (11.41)	1 (0.54)	- (0.00)	0.692	4.32	มาก
9. โรงเรียน จัดทำเอกสารเผยแพร่ให้ ครู บุคลากร และนักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับพันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ	78 (42.39)	69 (37.50)	36 (19.57)	1 (0.54)	- (0.00)	0.771	4.22	มาก
10. โรงเรียนมีการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล โดยยึดหลักความเป็นธรรม ความเสมอภาคในการปฏิบัติงาน และมีคุณธรรม ทำในสิ่งที่ถูกต้อง	84 (45.65)	85 (46.20)	15 (8.15)	- (0.00)	- (0.00)	0.630	4.38	มาก
รวม						0.683	4.29	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับความพึงพอใจของข้าราชการครูและบุคลากรทางการและนักเรียนเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยภาพรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.29$, S.D. =0.68) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีระดับความพึงพอใจมากเป็นอันดับ 1 คือ โรงเรียนมีนโยบายการน้อมนำพระราชดำริฯ การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชมาขับเคลื่อน และบูรณาการในสถานศึกษา ($\bar{x}= 4.41$, S.D. =0.53) ระดับความพึงพอใจมากเป็นอันดับ 2 คือ โรงเรียนมีการบริหารจัดการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล โดยยึดหลักความเป็นธรรม ความเสมอภาคในการปฏิบัติงาน และมีคุณธรรม ทำในสิ่งที่ถูกต้อง ($\bar{x}= 4.52$, S.D. = 0.53) และระดับความพึงพอใจมากเป็นอันดับ 3 คือ โรงเรียนมีการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ($\bar{x}= 4.34$, S.D. = 0.60) และระดับความพึงพอใจมากเป็นอันดับสุดท้ายคือ โรงเรียนสนับสนุนให้มีการติดตามผลการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติงานประจำปี ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ($\bar{x}=4.21$, S.D.=0.72)

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ (ระดับการมีส่วนร่วม)

การเข้ามามีส่วนร่วมของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน ในการบริหารงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ผลการวิเคราะห์ มีดังนี้

หัวข้อ	ระดับความพึงพอใจ (จำนวนคน)							
	มากที่สุด	มาก	พอใช้	น้อย	น้อยที่สุด	SD	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
1. มีการเปิดโอกาสให้ครู บุคลากร และนักเรียนมีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรม	88 (47.83)	89 (48.37)	6 (3.26)	1 (0.54)	- (0.00)	0.586	4.43	มาก
2. มีการประชาสัมพันธ์ให้ครู บุคลากร และนักเรียนร่วมรับรู้ข่าวสารของโครงการ/กิจกรรม	63 (34.24)	106 (57.61)	15 (8.15)	- (0.00)	- (0.00)	0.597	4.26	มาก
3. มีการรายงานผลจากการติดตามผลการดำเนินงานของโครงการ/กิจกรรม	73 (39.67)	90 (48.91)	21 (11.41)	- (0.00)	- (0.00)	0.657	4.28	มาก
4. มีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้ครู บุคลากร และนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ/กิจกรรม	92 (50.00)	77 (41.85)	15 (8.15)	- (0.00)	- (0.00)	0.637	4.42	มาก
5. มีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม	78 (42.39)	83 (45.11)	22 (11.96)	1 (0.54)	- (0.00)	0.692	4.29	มาก
6. โครงการนี้คุ้มค่ากับงบประมาณที่ได้รับ	69 (37.50)	85 (46.20)	29 (15.76)	1 (0.54)	- (0.00)	0.715	4.21	มาก
7. โครงการนี้ตรงกับความต้องการของครู บุคลากร และนักเรียนในสถานศึกษา	78 (42.39)	74 (40.22)	28 (15.22)	3 (1.63)	1 (0.54)	0.800	4.22	มาก
รวม						0.678	4.30	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน มีส่วนร่วมในการบริหารงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ อยู่ในระดับมาก ทุกหัวข้อ ($\bar{x} = 4.30$ S.D.= 0.68) โดยการเปิดโอกาสให้ครู บุคลากรและนักเรียน มีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรมอยู่ในระดับมากเป็นอันดับ 1 ($\bar{x} = 4.43$, S.D.= 0.59) ระดับการมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับ 2 คือมีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้ครู บุคลากรและนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ/กิจกรรม ($\bar{x} = 4.42$, S.D.= 0.64) การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม อยู่ในระดับมากเป็นอันดับ 3 ($\bar{x} = 4.29$, S.D.= 0.69) และโครงการนี้คุ้มค่ากับงบประมาณที่ได้รับมีระดับการมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับสุดท้าย ($\bar{x} = 4.21$, S.D.= 0.72)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การติดตามและประเมินผลโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ประจำปี 2562 มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานโครงการ การมีส่วนร่วมของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนในการบริหารงานโครงการผลว่าเป็นไปวัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงานที่วางไว้หรือไม่ ทราบถึงความก้าวหน้าและการบริหารจัดการโครงการและปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากดำเนินงานรวมทั้งแนวทางแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนในสังกัดที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนพิศาลบุณณวิทยา โรงเรียนมัธยมหนองเขียด

5.1 สรุปผลการติดตามและประเมินผล

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น จำนวน 2 แห่ง ได้แก่โรงเรียนพิศาลบุณณวิทยา โรงเรียนมัธยมหนองเขียด

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในครั้งนี้ คือ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ดำเนินการติดตามและประเมินผลโครงการครั้งนี้ใช้วิธีแจกแบบสอบถามโดยการสุ่มตัวอย่างจากข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน จำนวน 200 คน แยกเป็น โรงเรียนพิศาลบุณณวิทยา 100 คน โรงเรียนมัธยมหนองเขียด 100 คน ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 184 คน ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 58.70) อายุต่ำกว่า 20 ปี (ร้อยละ 77.17) สถานภาพ นักเรียน (ร้อยละ 77.17) ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 46.20) ไม่ทราบว่าโครงการนี้เริ่ม พ.ศ.อะไร (ร้อยละ 71.74)

5.1.2 ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานของโครงการ(ระดับความพึงพอใจ)

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน มีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.29$, $S.D.= 0.68$) โรงเรียนมีนโยบายน้อมนำพระราชดำริฯ การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช มาขับเคลื่อนบูรณาการในสถานศึกษา อยู่ในระดับความพึงพอใจมากเป็นอันดับ 1 ($\bar{x} = 4.41$, $S.D.= 0.59$) โรงเรียนมีการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล โดยยึดหลักความเป็นธรรม ความเสมอภาคในการปฏิบัติงานและมีคุณธรรม ทำในสิ่งที่ถูกต้องมากเป็นอันดับ 2 ($\bar{x} = 4.38$, $S.D.= 0.63$) โรงเรียนมีการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ มากเป็นอันดับ 3 ($\bar{x} = 4.34$, $S.D.= 0.60$) และโรงเรียนสนับสนุนให้มีการติดตามผลดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติงานประจำปี ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ของสถานศึกษา มากเป็นอันดับสุดท้าย($\bar{x} = 4.21$, $S.D.= 0.72$)

5.1.3 การมีส่วนร่วมในด้านการบริหารงานโครงการ (ระดับการมีส่วนร่วม)

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน มีส่วนร่วมในการบริหารงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.30$, $S.D.= 0.68$) การเปิดโอกาสให้ครู บุคลากรและนักเรียนมีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรม ระดับการมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับ 1

($\bar{x}$ = 4.43, S.D.= 0.59) มีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้ครู บุคลากรและนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ/กิจกรรม ระดับการมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับ 2 ($\bar{x}$ = 4.42, S.D.= 0.68) มีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม ระดับการมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับ 3 ($\bar{x}$ = 4.29, S.D.= 0.69) และโครงการนี้คุ้มค่ากับงบประมาณที่ได้รับ ระดับการมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับสุดท้าย ($\bar{x}$ = 4.21, S.D.= 0.72)

5.2 อภิปรายผลการติดตามและประเมินผล

จากการติดตามและประเมินผลโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น พบว่า

การดำเนินงานสนองพระราชดำริตามโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ โดยผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการได้วางแผนการดำเนินงานและปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ เพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ของโครงการ โดยได้ทำการชี้แจงทำความเข้าใจกับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน รวมทั้งผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนท้องถิ่นให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและบูรณาการโครงการให้เกิดเป็นรูปธรรมซึ่ง **อุทัย บุญประเสริฐ** กล่าวว่า “การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารที่ผู้ปฏิบัติและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์การหรือสถานศึกษามีส่วนร่วมสำคัญในการตัดสินใจของหน่วยงาน สถานศึกษาที่นำคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมไปปฏิบัติ จึงจัดกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจและให้สมาชิกมีส่วนกำหนดกิจกรรม การจัดกิจกรรมและการแก้ปัญหาจะมีความยืดหยุ่นด้วยกิจกรรมที่หลากหลายจะเป็นการสร้างประสิทธิภาพแก่โรงเรียน” และ**ปรัชญา เวสารัชช** กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมของสังคมไทยในการจัดการศึกษาซึ่งแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสนับสนุนให้เกิดพัฒนาไปตามเป้าหมาย ” การเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาในการจัดตั้งงาน "สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน" ก็เป็นอีกทางหนึ่งของการเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อเป็นสื่อในการสร้างจิตสำนึกด้านอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยให้เยาวชนนั้นได้ใกล้ชิดกับพืชพรรณไม้เห็นคุณค่าประโยชน์ความสวยงามอันจะก่อให้เกิดความคิดที่จะอนุรักษ์พืชพรรณต่อไป ซึ่งในการดำเนินการสวนพฤกษศาสตร์ในพื้นที่ของโรงเรียนนั้นผู้บริหารสถานศึกษาและข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้ประชุมร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน งบประมาณ การติดตามผลและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการ โดยนักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม ทำให้นักเรียนได้ศึกษาพรรณพืชที่นักเรียนสนใจ ได้เรียนรู้ถึงวิธีจัดเก็บและรวบรวมพันธุ์ไม้ในท้องถิ่นได้อย่างดี มีการเรียนรู้ โดยการสอดแทรกความสนุกสนานและการเรียนรู้ทางด้านพืชเพิ่มมากขึ้น ครูอาจารย์จะเป็นผู้เพียงให้คำแนะนำสนับสนุน และสร้างความรู้ ความเข้าใจรวมทั้งแจ้งแนวทางและวิธีการดำเนินงานโครงการ แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน โดยมีการระดมความคิดเห็นระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ครู นักเรียน ผู้ปกครองร่วมกันจัดหาแยกประเภทจัดทำทะเบียนพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เพื่อให้สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้การอนุรักษ์พันธุ์พืชที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น การใช้ประโยชน์ ที่จะนำมาใช้เป็นฐานการเรียนรู้ ใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณต่าง ๆ มิใช่เป็นเพียงสวนประดับ สวนหย่อมหรือ สวนสวยโรงเรียนงาม แต่เป็นงานที่เข้ามาสนับสนุนสวนหย่อมของโรงเรียน โรงเพาะชำที่มีอยู่แล้ว ซึ่งจะให้ความรู้ พัฒนาสภาพแวดล้อมตามลำดับ และเป็นงานที่จะดำเนินอย่างต่อเนื่องไม่รู้จักจบ และสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ไม่ต้องลงทุน เพียงแต่ให้นักเรียนรู้จักสังเกตเรียนรู้ ตั้งคำถาม และหาคำตอบ เป็นข้อมูลสะสมอันจะก่อให้เกิดความรู้และผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่นั้นๆ รวมทั้งเป็นที่รวบรวมพันธุ์ไม้หายาก พันธุ์ไม้ที่ใกล้สูญพันธุ์ พรรณไม้ที่เป็นประโยชน์ พืชสมุนไพร พืชผักพื้นเมือง เป็นที่รวมภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการใช้พื้นที่นั้น เรียนรู้ เป็นสถานอบรมสั่งสอนเบ็ดเสร็จ สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ไม่ฝืนธรรมชาติ และการดำเนินโครงการของโรงเรียนเป็นไปตามความสนใจและความพร้อมของโรงเรียน ด้วยความสมัครใจของโรงเรียน ก่อให้เกิดมีทั้งวิทยากร ทั้งภูมิปัญญา เป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านในสังคมปัจจุบัน ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ก่อเกิดและสืบทอดกันมาในชุมชนหมู่บ้าน เมื่อหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสังคมสมัยใหม่ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีการปรับตัวและมีความรู้จำนวนมากได้สูญหายไปเพราะไม่มีการปฏิบัติสืบทอดเช่นการรักษาพื้นบ้านบางอย่าง การใช้ยาสมุนไพรบางชนิด เพราะหมอยาแก่ๆ ได้เสียชีวิตโดยไม่ได้ถ่ายทอดให้กับคนอื่นหรือถ่ายทอดแต่

คนต่อมาไม่ได้ปฏิบัติเพราะชาวบ้านไม่นิยมเหมือนสมัยก่อน ใช้น้ำสมัยใหม่และไปหาหมอที่โรงพยาบาลหรือคลินิกง่ายกว่า เช่นเดียวกันโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ เป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้ สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียนประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ได้ใกล้ชิดกับพืชพรรณไม้ต่าง ๆ เห็นคุณค่าประโยชน์ ความสวยงาม อันจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์พืชพันธุ์ต่อไป

จากการติดตามและประเมินผลโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น พบว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน มีระดับความพึงพอใจมาก โดยได้รับความรู้จากการเข้าร่วมโครงการมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีความศรัทธาในโครงการพระราชดำริ และเป็นกิจกรรมนันทนาการอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ได้สร้างการมีส่วนร่วมของครูและนักเรียน ในโรงเรียนให้มีความสนใจในเรื่องของพันธุ์พืช โดยเฉพาะพันธุ์พืชที่มีอยู่ในท้องถิ่น ประโยชน์ของพันธุ์พืชต่าง ๆ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ มากมาย ทั้งเป็นยารักษาโรค ให้อร่อย ฯลฯ และยังสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียนและผู้ปกครองกับผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้โรงเรียนเป็นแหล่งข้อมูลพืชพรรณและภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียนมีการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนมีการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์และการทำงานเป็นทีม เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งการเข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้จากสถานที่จริงได้เรียนรู้ถึงวิธีการเก็บรักษาพันธุ์พืชต่าง ๆ ได้รู้จักพืชและประโยชน์ของพืชเพิ่มมากขึ้น จึงเป็นเหตุให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับความพึงพอใจมาก

5.3 ข้อเสนอแนะจากการติดตามและประเมินผล

จากการติดตามและประเมินผลโครงการในครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ที่จะประสงค์เข้าร่วมโครงการ ดังนี้

1. โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ควรให้มีการจัดการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน มีการทดลองพันธุ์พืชต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการเรียนทฤษฎี ซึ่งจะทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์พืช พรรณพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นและรู้จักวิธีการจำแนก จัดทำทะเบียนพืชต่าง ๆ ได้ดี รวมทั้งมีความสนใจในการเรียนรู้พรรณพืชที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น

2. การนำประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ มาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการเรียนรู้ สร้างความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินการโครงการ การให้ความรู้กับนักเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่เหมาะสมกับระดับวุฒิภาวะของนักเรียน จึงจะเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมกับโครงการและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

3. การมีส่วนร่วมการดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ ของโรงเรียนควรสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ ประชาชนชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการและระดมความคิดเห็น เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นรูปธรรมมากขึ้น

*****

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คู่มือติดตามและประเมินผลการ
จัดทำและแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.แผนแม่บท อพ.สธ.-สธ.โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกรมส่งเสริมการปกครอง
ท้องถิ่น (อพ.สธ.-สธ.),2559กองพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น กรมส่งเสริมการ
ปกครองท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ(สำนักงาน กปร.).
(2550).โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.กรุงเทพมหานคร:สำนักงานคณะกรรมการพิเศษ
เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

สำเร็จจันทร์สุวรรณ และสุวรรณ บัวทวน. สถิติการวิจัยทางสังคมศาสตร์. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.

ศิริวรรณ สุรินทะ ,“คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น”. สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต :บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2545.

ณัฐา ระกำพล,แผนที่ผลลัพธ์ของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการศึกษา.วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,2556.

ภาคผนวก

แบบสอบถามโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ประจำปี พ.ศ. 2562

คำชี้แจง ให้ท่านทำเครื่องหมาย ลงในแบบสอบถาม พร้อมกับกรอกรายละเอียดตามความเป็นจริง
แบบสอบถามมี 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (โรงเรียน.....อำเภอ.....จังหวัดขอนแก่น)

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ ต่ำกว่า 20 ปี 21 - 30 ปี 31 - 40 ปี
 41 - 50 ปี 51 - 60 ปี 61 ปีขึ้นไป
3. สถานภาพ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน/นักศึกษา
4. ระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย
 ปวช./ปวส. ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี อื่นๆ (ระบุ).....
5. ทราบหรือไม่โครงการนี้เริ่ม พ.ศ. เท่าไร ไม่ทราบ ทราบ พ.ศ. ....
- .....
- .....
- .....

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ

ลำดับที่	การมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ	ระดับการมีส่วนร่วม				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1	มีการเปิดโอกาสให้ครู บุคลากร และนักเรียนมีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรม					
2	มีการประชาสัมพันธ์ให้ครู บุคลากร และนักเรียนร่วมรับรู้ข่าวสารของโครงการ/กิจกรรม					
3	มีการรายงานผลจากการติดตามผลการดำเนินงานของโครงการ/กิจกรรม					
4	มีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้ครู บุคลากร และนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ/กิจกรรม					
5	มีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม					
6	โครงการนี้คุ้มค่างบประมาณที่ได้รับ					
7	โครงการนี้ตรงกับความต้องการของครู บุคลากร และนักเรียน ในสถานศึกษา					

ส่วนที่ 3 ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานของโครงการ

ลำดับ ที่	ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงาน	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)
1	โรงเรียนมีนโยบายน้อมนำพระราชดำริฯ การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช มาขับเคลื่อนและบูรณาการในสถานศึกษา					
2	โรงเรียนมีการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ					
3	โรงเรียนมีการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติงานประจำปี ที่ น้อมนำพระราชดำริฯ การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชมาดำเนินการในสถานศึกษา					
4	โรงเรียนมีการวางแผนการบริหารจัดการงบประมาณของสถานศึกษาอย่างเหมาะสม และเพียงพอ					
5	โรงเรียนสนับสนุนให้มีการติดตามผลการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติงานประจำปี ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ของสถานศึกษา					
6	โรงเรียน ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมแนะแนวให้ผู้เรียนได้รู้จักพันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ สู่การเรียนการสอน					
7	โรงเรียนสนับสนุนให้มีกิจกรรมปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีจิตอาสาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์					
8	โรงเรียนส่งเสริม สนับสนุน ให้ครู บุคลากร และนักเรียน เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และวัฒนธรรม ร่วมกับชุมชนในสังคม และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนเพื่อส่วนรวมและสาธารณะประโยชน์					
9	โรงเรียน จัดทำเอกสารเผยแพร่ให้ ครู บุคลากร และนักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับพันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ					
10	โรงเรียนมีการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล โดยยึดหลักความเป็นธรรม ความเสมอภาคในการปฏิบัติงาน และมีคุณธรรม ทำในสิ่งที่ถูกต้อง					

ข้อเสนอแนะอื่นๆ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ
ฝ่ายตรวจติดตามและประเมินผลแผนงานโครงการ กองแผนและงบประมาณ
องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น โทร. 0 4323 6793

การติดตามและประเมินผล
โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ
โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นประจำปี 2562

คณะที่ปรึกษา

1.ดร.พงษ์ศักดิ์ ตั้งวานิชกพงษ์	นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
2. นายสิทธิกุล ภูคำวงศ์	รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
3. นางวัชรภรณ์ ผ่องใส	รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
4. นายพิทักษ์ชน ช่างเหลา	รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
5. นางพัฒนาวดี วิริยปิยะ	ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
6. นายประสิทธิ์ อุดมชนะธีระ	รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
7. นางสาวนงลักษณ์ รัตนจันทร์	รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

คณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

1. นายตระกูล เจริญเชื้อ	สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น	ประธานกรรมการ
2. นายประสิทธิ์ ทองแห่งประเทศไทย	สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น	กรรมการ
3. นายฉันทชัย ชานนท์	ผู้แทนประชาคมท้องถิ่น	กรรมการ
4. นางฐิติรัตน์ อัครสุริย์	ผู้แทนประชาคมท้องถิ่น	กรรมการ
5. ท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่น	หัวหน้าส่วนราชการกรรมการ	กรรมการ
6. โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดขอนแก่น		กรรมการ
7. นายประสิทธิ์ อุดมชนะธีระ	รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น	กรรมการ
8. นายประยุทธ์ ชาญนวงศ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ	กรรมการ
9. นายเพชร มูลป้อม	ผู้อำนวยการกองแผนและงบประมาณ	กรรมการและเลขานุการ

คณะทำงาน

1. นางสาวศิริวรรณ สุรินทะ	หัวหน้าฝ่ายตรวจติดตามและประเมินผลฯ	คณะทำงาน
2. นางนวลมณี เหล่ากุนทา	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการ	คณะทำงาน
3. นายอภิเดช สุระมณี	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการ	คณะทำงาน
4. นายพงศ์พีระ ศรีบุญเรือง	นักวิชาการคอมพิวเตอร์ปฏิบัติการ	คณะทำงาน
5. นางรุ่งฤทัย ดำรงชัย	ผู้ช่วยนักวิชาการคอมพิวเตอร์	คณะทำงาน

ฝ่ายตรวจติดตามและประเมินผลแผนงานโครงการ
กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
โทร 043236793 www.kkpao.go.th